

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การนำเสนอรูปแบบการประเมินผลศิลปนิพนธ์สาขาออกแบบนิเทศศิลป์ ระดับปริญญาตรี ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการทำวิจัย โดยจะเสนอตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. การประเมินผล
2. การออกแบบนิเทศศิลป์
3. ศิลปนิพนธ์
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การประเมินผล

การประเมินผลการศึกษา:

ความหมายและความสำคัญของการประเมินผลการศึกษา

ในการประเมินผลศึกษามีสิ่งที่มีมักจะกระทำควบคู่กันไปเสมอ คือ การวัด (measurement) กับการประเมินผล (evaluation) อย่างไรก็ตามคำทั้งสองนี้มีความหมายแตกต่างกันในบางประเด็น โดยเฉพาะการวัดมีความหมายที่แคบมากกว่า สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2528) กล่าวว่า แคมเบล (Campbell) ได้ให้คำนิยามของการวัดว่า หมายถึง การกำหนดค่าที่เป็นจำนวนตัวเลขเพื่อแทนคุณสมบัติของสิ่งของหรืออื่น ๆ ตามกฎเกณฑ์ของคุณสมบัติเหล่านั้น ในขณะที่คล้ายคลึงกัน สตีเวน (Stevens) กล่าวว่า การวัด หมายถึง การกำหนดค่าเป็นตัวเลขแก่สิ่งต่าง ๆ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามกฎเกณฑ์ ส่วนการประเมินผล หมายถึง ขบวนการตัดสินคุณค่าของสิ่งของหรือการกระทำใด ๆ โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน สคริฟเวนส์ (Scriven) ได้ให้คำนิยามของการประเมินผลว่า เป็นการ

รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีระบบ เพื่อบ่งชี้ถึงคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง นอกจากนี้ เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ และเอนกกุล กริแสง (2522) ก็ได้ให้ความหมายของการประเมินผลไว้ว่า การประเมินผลเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทั้งปริมาณและคุณภาพ รวมทั้งการตัดสินคุณค่าด้วย

บุญธรรม กิจปริดาปริสุทธิ (2533) ได้ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างกันอย่างชัดเจนของคำสองคำนี้คือ การประเมินผลเป็นการพิจารณาหรือตีค่าทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ รวมกับการตัดสินคุณค่า แต่การวัดเป็นการพิจารณาหรือตีค่าเชิงปริมาณอย่างเดียว ดังนั้นการประเมินผลจึงมีความหมายกว้างกว่า และอาจจะไม่รวมการวัดไว้ด้วยกันได้ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ อำนวย เลิศขยันติ (2533) ที่สรุปเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า การประเมินผลมีความหมายเป็นขบวนการที่ได้มาตรฐาน เพื่อการตัดสินใจในการที่จะลงข้อสรุปว่า สิ่งที่ได้รับ การประเมินผลนี้ ดี-เลว เหมาะ-ไม่เหมาะ ควร-ไม่ควร ผ่าน-ตก จึงจำเป็นที่จะต้อง มีข้อมูลมาจากการวัดผล และที่ไม่ใช่การวัดผล คือ ข้อมูลประเภทการรายงานผลเป็นปริมาณ (ตัวเลข) หรือการรายงานผลเชิงคุณภาพ (ไม่ใช่ตัวเลข เช่น การรายงานพฤติกรรม)

การประเมินเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางการศึกษา หน้าที่ส่วนใหญ่ของการประเมิน จะเป็นการจัดข้อมูลย้อนกลับไปสู่ผู้สอนหรือนักเรียน ว่าเขาเหล่านั้นประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเพียงไร (สุทนต์ ศรีไสย์ ผู้แปล, 2526) ดังนั้น การประเมินผลในทัศนะของนักการศึกษา จึงหมายถึง กระบวนการอย่างมีระบบ ที่จะตรวจสอบดูว่า ผู้เรียนได้บรรลุถึงจุดประสงค์ที่วางไว้หรือไม่ การประเมินผลจึงเกี่ยวข้องกับคุณค่า (value) และจุดประสงค์ (purpose) (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ และเอนกกุล กริแสง, 2522) เช่นเดียวกับที่ อำนวย เลิศขยันติ (2533) กล่าวว่า ในเรื่องของการเรียนการสอน การประเมินผลหมายถึง ขบวนการที่ได้มาตรฐานเพื่อการตัดสินใจว่า นักเรียนนักศึกษาได้ผ่านจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมที่กำหนดไว้หรือไม่

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525) กล่าวไว้ว่า ไทเลอร์ (Tyler) กล่าวถึงการประเมินผลว่า สารหรือแก่นแท้ของการประเมินผลอยู่ที่ ต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ส่วน ทาบา (Taba) กล่าวถึงการประเมินผลว่า เป็นขบวนการที่จะคาดหมายว่า ผู้เรียนได้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านความรู้ ทักษะความชำนาญ ตลอดจนทัศนคติและค่านิยม ตรงตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงไร และควรมีการกำหนดเกณฑ์ขึ้นมาให้ชัดเจนว่าจะประเมินผลสิ่งใดบ้าง และต้องการความลุ่มลึกในสิ่งที่จะประเมินเพียงใด ตลอดจนระยะเวลาและชนิดจำกัดต่าง ๆ ที่จะกระทำได้ตามขีดความสามารถแค่ไหน

นอกจากนั้น เสริมศรี ไชยศรี (2526) กล่าวว่า สคริฟเวนส์ (Scriven) ได้แบ่งประเภทของการประเมินผลออกเป็น 2 แบบคือ การประเมินผลย่อยหรือการประเมินผลระหว่างดำเนินการ (formative evaluation) กับการประเมินผลรวบยอด หรือการประเมินผลเมื่อเสร็จสิ้น การดำเนินการ (summative evaluation) โดยกล่าวว่า การประเมินทั้งสองแบบต่างกันในเรื่องของระยะเวลาที่ทำการประเมินมากกว่าที่จะต่างกันในเรื่องของวิธีการประเมิน และ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2530) ก็ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการประเมินผลว่า มีอยู่ 2 ข้อคือ เรื่องของการปรับปรุงพัฒนา และการรักษามาตรฐาน ซึ่งในการประเมินจะต้องกระทำทั้งสองอย่าง เพราะถ้าทำเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งจะนับว่าไม่สมบูรณ์ โดยการประเมินเพื่อปรับปรุงพัฒนา จะต้องประเมินก่อนเรียนและขณะเรียน ส่วนการประเมินเพื่อรักษามาตรฐาน ทำเมื่อสิ้นสุดการเรียน

จากการศึกษาถึงความหมายและความสำคัญของการประเมินผลการศึกษา ทำให้ทราบว่า การประเมินผลมีความสำคัญต่อกระบวนการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก เพราะจะเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพการเรียนการสอน ว่าประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด ซึ่งจะ เป็นประโยชน์สำหรับผู้เรียนที่จะได้ทราบระดับความสามารถของตนเอง และเป็นเครื่องกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน เพื่อปรับปรุงการเรียนให้ดีขึ้น และเป็นประโยชน์สำหรับผู้สอนที่จะได้ทราบว่า การสอนบรรลุผลตรงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่ เพียงใด เพื่อจะได้ใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการสอนให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้นต่อไป

หลักการประเมินผลการศึกษา

สมหวัง นิธิยานูวัฒน์ (2522) กล่าวว่า การประเมินผลที่จะให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ต้องอาศัยหลักการประกอบด้วย

1. กำหนดจุดประสงค์ในการวัดให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ในการสอน พร้อมทั้งให้คำนิยามของสิ่งที่ต้องการวัดภายในขอบข่ายของเป้าหมายการศึกษา ในรูปของพฤติกรรม การเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน
2. เลือกแนวคิดและปรัชญาการวัดให้เหมาะสมกับจุดประสงค์และสิ่งที่มุ่งจะวัด (แนวคิดแบบอิงกลุ่มหรืออิงเกณฑ์)
3. เลือกหรือสร้างเครื่องมือ หรือแบบสอบถามตามแนวคิดหรือปรัชญาการวัดในข้อ 2 เพื่อประเมินผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน และประสิทธิภาพการสอน
4. การวัดผลการเรียนรู้หรือการเรียนการสอน ที่จะให้ครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทุกด้านตรงจุดประสงค์ของการสอน จำเป็นต้องใช้เทคนิควิธีการวัดหลายวิธีประกอบกัน เพราะเทคนิคการวัดผลหรือเครื่องมือแต่ละประเภทมีข้อจำกัด
5. การวัดผลการเรียนการสอนเป็นการวัดทางอ้อม และสิ่งที่วัดได้เป็นเพียงตัวอย่างของพฤติกรรมความรู้ ทักษะ หรือเจตคติของผู้เรียนเท่านั้น เพื่อความถูกต้องของสิ่งที่ต้องการวัด ผู้สอนจะต้องเลือกใช้เทคนิคหรือเครื่องมือที่เหมาะสมหลายประเภทและวัดหลายครั้ง เพื่อที่จะได้คะแนนพฤติกรรมเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ และเจตคติอย่างถูกต้อง
6. ผู้สอนต้องตระหนักถึงจุดเด่น จุดด้อย ของเทคนิคหรือเครื่องมือ แต่ละประเภทเพื่อจะเลือกใช้ได้อย่างถูกต้อง อันจะนำมาซึ่งความถูกต้องแม่นยำของข้อมูลที่วัดได้
7. การแปลความหมายข้อมูลที่วัดได้หรือคะแนนตามแนวการวัด ควรนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงการเรียนการสอน และแนวทางในการตัดสินใจอื่น ๆ เช่น การปรับปรุงหลักสูตร เป็นต้น

นอกจากนั้นในการประเมินผลที่ดี กระบวนการประเมินควรมีความตรงในเนื้อหาวิชาสูง และมีความเที่ยงตรงตามรูปแบบที่ใช้ในการประเมินตามปกติ (วิลเลียม ซี ฮอล และโรเบิร์ต แคนนอน, 2526) ซึ่งความหมายของการประเมินผลมีอยู่ 4 ประเภทคือ

1. ตรงในเนื้อหา (เนื้อหาครอบคลุมหรือไม่)
2. ตรงในการทำนาย (สามารถประเมินผลสัมฤทธิ์ และทำนายการปฏิบัติในอนาคตได้หรือไม่)
3. ตรงตามความเห็น้องต่องัน (มีการประเมินผลมากกว่าหนึ่งวิธีหรือไม่)
4. ตรงตามโครงสร้าง (วิธีของการประเมินหลาย ๆ วิธี จะบอกเราได้หรือไม่ ว่าจุดมุ่งหมายนั้นสัมฤทธิ์ผลแล้ว)

ความเที่ยง เป็นการชี้ให้เห็นความคงเส้นคงวาของกระบวนการประเมินที่ใช้วัดจุดมุ่งหมาย เป็นการคาดคะเนจากการวัดนั้น ๆ ซึ่งกระบวนการประเมินที่มีความเที่ยงสูง แต่มีความตรงในเนื้อหาต่ำ จะไม่สะท้อนให้เห็นจุดมุ่งหมายของหลักสูตรทั้งหมด และนิสิตที่ถูกประเมินตามกระบวนการดังกล่าวก็จะไม่บรรลุผลตามไปด้วย

เกณฑ์การประเมินผลการศึกษา

เนื่องจากการประเมินจะต้องมีการตัดสินคุณค่าของสิ่งที่ประเมิน โดยการนำผลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่ประเมินทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์หรือมาตรฐานของสิ่งที่ประเมิน ดังนั้นเกณฑ์หรือมาตรฐานจึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญยิ่งส่วนหนึ่งของการประเมิน เป็นเครื่องมือในการตัดสินคุณค่าของสิ่งที่ประเมินให้เป็นที่ประจักษ์ชัดและยอมรับกันโดยทั่วไป ดังที่ อานวย เลิศขยันต์ (2533) กล่าวไว้ว่าขบวนการประเมินผลมีองค์ประกอบอยู่ 3 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลจากการวัดผล การตัดสินใจ และผลสรุป ซึ่งในการตัดสินใจย่อมต้องใช้เกณฑ์ (criteria) มาเป็นหลักการ ซึ่งเกณฑ์ที่ดีต้องมีความเป็นปรนัย (objectivity) เพราะจะทำให้ผลสรุปมีความเที่ยงตรง (validity) และได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของเกณฑ์ที่เป็นปรนัยไว้ดังนี้

1. เป็นเกณฑ์ที่สามารถเปิดเผยได้ ให้รับรู้กันโดยทั่วไปทั้งผู้รับการประเมินและผู้ประเมิน
2. เป็นเกณฑ์ที่ให้ความยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย
3. เป็นเกณฑ์ที่ได้มาจากข้อมูลที่มาจากรื่องมือวัดที่เป็นปรนัยเช่นเดียวกัน

4. มีความเที่ยงตรงและเชื่อมั่นได้
5. เกณฑ์ที่เป็นปรนัยย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ คือการพัฒนางานของสังคม
6. ย่อมสอดคล้องกับผู้ประเมิน ในกรณีที่ผู้ประเมินทำด้วยเหตุผลของจริยธรรม และคุณธรรม

การเลือกหรือการพัฒนาเกณฑ์ เพื่อการตัดสินคุณค่าของสิ่งที่ประเมินเป็นงานยากที่สุดของการประเมินทางการศึกษา อย่างไรก็ตาม นักประเมินต่างพยายามหาวิธีการกำหนดเกณฑ์เพื่อใช้ในการประเมินตามแนวทางของตน ดังที่ ฉัตรนภา พรหมมา (2528) กล่าวไว้ว่า ไทเลอร์ (Tyler) ยึดวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนเป็นเกณฑ์ในการประเมิน ส่วนสแตก (Stake) ใช้เกณฑ์ 2 ประเภทได้แก่ เกณฑ์สัมพัทธ์ (relative criterias) และเกณฑ์สัมบูรณ์ (absolute criterias) ซึ่งวิธีการพัฒนาเกณฑ์ตามแนวคิดของสแตก มีหลักสำคัญคือ 1) ผู้ประเมินจะต้องหาคำตอบให้ได้ว่า ได้มีการกำหนดเกณฑ์หรือมาตรฐานเกี่ยวกับสิ่งที่ประเมินไว้อย่างไรบ้าง 2) การเลือกใช้เกณฑ์จะต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับสิ่งที่ประเมินและหน้าที่ของการประเมินครั้งนั้นโดยเฉพาะ 3) เป็นหน้าที่ของผู้ประเมินที่ต้องหาเกณฑ์ที่มีความเที่ยงตรง สมเหตุสมผล และเป็นที่ยอมรับร่วมกันให้ได้ ไม่ว่าเกณฑ์นั้นจะกำหนดโดยผู้ใดหรือลักษณะใดก็ตาม เพราะการประเมินนั้น โดยธรรมชาติของมันแล้วเป็นกระบวนการในการเปรียบเทียบ ไม่ว่าจะเป็นการเปรียบเทียบโดยอาศัยเกณฑ์ใดก็ตาม หากการเปรียบเทียบไม่ได้กระทำอย่างเปิดเผยและชัดเจน โอกาสที่ผลการประเมินจะได้รับการยอมรับก็เป็นไปได้ยาก

วิธีการประเมินการศึกษา

จากที่กล่าวมาแล้วว่า ในการประเมินผลการศึกษาต้องอาศัยข้อมูลทั้งที่เป็นเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งการประเมินผลที่ดีควรใช้เทคนิควิธีการประเมินหลาย ๆ วิธี ประกอบกัน เพื่อให้สามารถประเมินพฤติกรรมทุกด้านได้อย่างครอบคลุม วิธีการประเมินที่นิยมใช้สำหรับการประเมินพฤติกรรมทางด้านพุทธินิสัย คือ ข้อสอบแบบเขียนตอบ ส่วนวิธีการประเมินพฤติกรรมทางด้านจิตนิสัย และทักษะนิสัย ไม่สามารถให้การประเมินด้วยข้อสอบ

แบบเขียนตอบได้ จึงต้องทำการประเมินด้วยวิธีการอื่น ๆ ได้แก่ การใช้แบบสอบถามและแบบสำรวจต่าง ๆ การจัดอันดับคุณภาพ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการให้ปฏิบัติจริง ซึ่งจันทิมา พรหมโชติกุล (2527) ได้อธิบายถึงลักษณะของวิธีการประเมินดังกล่าวไว้ดังต่อไปนี้

1. แบบสอบถามและแบบสำรวจต่าง ๆ (questionnaires and inventories) เป็นเครื่องมือที่ใช้ประเมินพฤติกรรมด้านจิตนิสัย และทักษะนิสัย ซึ่งนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำหรับวัดและประเมินผลทางการศึกษา ร่วมกับข้อสอบและเครื่องมือชนิดอื่นได้เป็นอย่างดี

2. การจัดอันดับคุณภาพ (rating scale) เป็นเครื่องมือวัดและประเมินผลการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวกับคุณค่าหรือคะแนนคุณภาพของลักษณะนามธรรมต่าง ๆ ที่ไม่สามารถวัดออกมาเป็นตัวเลขได้โดยตรง การจัดอันดับคุณภาพแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

2.1 การจัดอันดับคุณภาพโดยการกำหนดตำแหน่ง (ranking method)

2.2 การจัดอันดับคุณภาพโดยการใช้มาตราส่วนประมาณค่า (numerical rating scale)

3. การสังเกต (observation) เป็นเครื่องมือที่ใช้ประเมินพฤติกรรมทั้งด้านจิตนิสัยและทักษะนิสัย ซึ่งการสังเกตเป็นเครื่องมือที่นำไปใช้ประกอบกับเครื่องมือหรือวิธีการประเมินผลแบบอื่น ๆ โดยเฉพาะการสัมภาษณ์และการให้ปฏิบัติจริงได้เป็นอย่างดี วัณญา วิศาลาภรณ์ (2533) กล่าวว่า วิธีการสังเกตที่สำคัญมีอยู่ 3 ประการคือ

3.1 ระเบียบเหตุการณ์ (anecdotal records) คือ การอธิบายข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่มีความหมาย โดยครูเป็นผู้สังเกตการกระทำของผู้เรียน และการบันทึกมักจะกระทำทันทีหลังจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้สิ้นสุดลง ซึ่งระเบียบเหตุการณ์นี้มีประโยชน์อย่างยิ่งในการสังเกตพฤติกรรมการปรับตัวของผู้เรียน

3.2 แบบตรวจสอบรายการ (check list) เป็นเครื่องมือที่ประกอบด้วยรายการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ครูหรือผู้สังเกตต้องการจะดูว่า พฤติกรรมนั้นเกิดขึ้นในตัวผู้เรียนหรือผู้เรียนแสดงพฤติกรรมนั้นออกมาหรือไม่ หรือแสดงพฤติกรรมนั้นได้หรือไม่ เมื่อผู้เรียนแสดงพฤติกรรมนั้นออกมาครูก็จะทำเครื่องหมายบนรายการ ซึ่งแบบตรวจสอบรายการที่ตีนั้นมุ่งที่จะสังเกตเพื่อประเมินว่าพฤติกรรมนั้น ๆ เกิดขึ้นหรือไม่ มิใช่ประเมินพฤติกรรมที่

เกิดขึ้นว่าดีหรือไม่ดี พฤติกรรมที่ระบุในรายการควรจะเป็นพฤติกรรมที่เฉพาะเจาะจง แบบตรวจสอบรายการมีประโยชน์ในการประเมินทักษะในการปฏิบัติ โดยแบ่งการปฏิบัติงานนั้น ออกเป็นทักษะย่อย ๆ ตามขั้นตอนของการปฏิบัติ ซึ่งนอกจากจะใช้ในการประเมินกระบวนการได้แล้วยังสามารถใช้ประเมินผลผลิตได้อีกด้วย โดยจะต้องระบุเป็นรายการย่อย ๆ ว่า ผลผลิตที่สำเร็จแล้วนั้นจะต้องมีคุณสมบัติอย่างไรบ้าง จากนั้นผู้สังเกตก็เพียงตรวจสอบว่า คุณสมบัตินั้น ๆ เกิดขึ้นหรือไม่

3.3 มาตรฐานส่วนประมาค่า (rating scale) เป็นเครื่องมือที่ใช้เพื่อประเมินค่าคุณภาพของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในการประเมินผลการศึกษานั้น มาตรฐานส่วนประมาค่า มักใช้เพื่อ ประเมินค่าคุณภาพของพฤติกรรมของผู้เรียน หรือประเมินค่าคุณภาพผลงานของผู้เรียน ในการตัดสินประเมินค่าพฤติกรรม มักจะประเมินทันทีเมื่อพฤติกรรมนั้นเกิดขึ้น แต่การประเมินค่าผลงาน อาจประเมินเมื่องานเสร็จหรือหลังจากนั้นก็ได้ โดยทั่วไปแล้วมาตรฐานส่วนประมาค่าจะประกอบด้วยส่วนสำคัญ 2 ส่วน คือ รายการของคุณสมบัติหรือคุณภาพที่ประเมิน และมาตรฐานบางอย่างที่จะชี้หรือจะแสดงว่า คุณสมบัตินั้น ๆ มีมากน้อยในระดับใด

4. การสัมภาษณ์ (interview) การสัมภาษณ์มีลักษณะคล้ายการสอบแบบปากเปล่า สามารถนำไปใช้ประกอบกับเครื่องมือประเมินผลชนิดอื่น โดยเฉพาะการสังเกตและการให้ปฏิบัติจริงได้เป็นอย่างดี

5. การให้ปฏิบัติงานจริง (performance) เป็นเครื่องมือที่ใช้วัดพฤติกรรมด้านทักษะพิสัยได้ดี อาจกล่าวได้ว่า การให้ปฏิบัติงานจริงคือข้อสอบภาคปฏิบัตินั่นเอง เครื่องมือชนิดนี้ใช้ประเมินความสามารถของผู้เรียนโดยให้ลงมือกระทำหรือปฏิบัติจริง ๆ ซึ่งผู้ประเมินต้องพิจารณาการปฏิบัติงานของบุคคลใน 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

5.1 วิธีการหรือขั้นตอนในการปฏิบัติงาน (procedure) คือกระบวนการหรือลำดับขั้นของการทำงานตั้งแต่เริ่มแรกจนเสร็จเรียบร้อย การพิจารณาประเมินผลงานด้านนี้เป็นการประเมินวิธีการปฏิบัติงานว่ามีประสิทธิภาพหรือไม่ มีความรวดเร็วหรือคล่องตัวเพียงใด หรือปฏิบัติงานได้เหมาะสมกับเวลาหรือสถานการณ์ที่กำหนดให้เพียงใด

5.2 ผลงาน (product) คือผลที่ปรากฏหรือเกิดขึ้นจากการทำงานนั้น การพิจารณาประเมินผลงานด้านนี้เป็นการประเมินผลผลิตของงานว่า มีคุณภาพหรือปริมาณ ตามเกณฑ์ที่ต้องการหรือไม่ เพียงใด

การตัดสินผลการประเมิน

แนวทางการตัดสินผลการประเมินที่ใช้กันอยู่มี 2 ระบบ คือ ระบบอิงเกณฑ์ (Criterion referenced) กับระบบอิงกลุ่ม (Norm referenced) ซึ่งการตัดสินแบบอิงเกณฑ์เป็นการประเมินที่เปรียบเทียบผลกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ โดยมุ่งที่จะประเมินว่า ผู้เรียนมีความรู้ หรือไม่มีความรู้อะไรบ้าง ส่วนการตัดสินแบบอิงกลุ่ม เป็นการประเมินที่เปรียบเทียบผลหรือคะแนนภายในกลุ่ม มุ่งหาความแตกต่างระหว่างกลุ่มหรือผู้เรียนเป็นสำคัญ (บุญธรรม กิจปริดาปริสทธิ, 2533)

กรอนลันด์ (Gronlund, 1978) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า วิธีการแปลผลหรือตัดสินความสามารถของผู้เรียนสามารถกระทำได้ 2 อย่างคือ 1) ตัดสินแบบอิงเกณฑ์ คือ ตัดสินว่า ผู้เรียนแต่ละคนมีความรู้ความสามารถเท่าใด โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ เช่น ตั้งเกณฑ์ไว้ว่า จะสอบผ่านได้ต้องได้คะแนนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 60 ของคะแนนเต็ม เป็นต้น 2) การตัดสินแบบอิงกลุ่ม คือ ตัดสินว่าความรู้ความสามารถของผู้เรียนแต่ละคนนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับเพื่อน ๆ แล้ว เขาได้ระดับใด การเปรียบเทียบกลุ่มนั้น อาจเทียบได้หลายๆ กลุ่ม เช่น กลุ่มระดับโรงเรียน ระดับจังหวัด เป็นต้น

เกี่ยวกับเรื่องนี้ สมหวัง นิธิยานุวัฒน์ (2530) ได้เปรียบเทียบให้เห็นถึงข้อดี-ข้อเสีย ของการตัดสินผลทั้ง 2 แบบไว้ดังนี้

- แบบอิงกลุ่ม

ข้อดีคือ ทำให้เกิดการแข่งขัน

ข้อเสียคือ คะแนนที่ได้ออกมาอาจจะไม่ใช่ตัวแทนของความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะ เป็นเพียงคะแนนที่เป็นตัวแทนว่าชนะเพื่อนได้มากน้อยแค่ไหน

- แบบอิงเกณฑ์

ข้อดีคือ ค่ะแนที่ไ้ไ้มา หมายถึงว่า ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ของการสอนมาก-
น้อยเพียงใด

ข้อเสียคือ ผู้เรียนอาจจะไม่เกิดการแข่งขัน

สำหรับความเหมาะสมในการนำไปใช้ อีเบล (Ebel, 1979) กล่าวว่า การ
ตัดสินแบบอิงเกณฑ์เหมาะกับการประเมินความรู้และทักษะของนักศึกษา และการให้คะแนน
ควรจะเป็นผ่านกับไม่ผ่าน (pass and fail) ส่วนการตัดสินแบบอิงกลุ่มเหมาะกับการ
ประเมินความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาทั่วไป (general knowledge) บุญธรรม กิจปริดาภิสุทธิ
(2533) กล่าวว่า การตัดสินแบบอิงเกณฑ์ เหมาะกับการใช้ประเมินผลก้าวหน้า (forma-
tive evaluation) และการประเมินผลเชิงวินิจฉัย (diagnostic evaluation)
ส่วนการตัดสินแบบอิงกลุ่ม เหมาะกับการประเมินผลสรุป (summative evaluation)

อย่างไรก็ตาม การประเมินผลในระดับมหาวิทยาลัยนั้น ไม่ควรใช้การตัดสินแบบ
อิงกลุ่มหรืออิงเกณฑ์แบบใดแบบหนึ่งเพียงอย่างเดียว แต่ควรใช้ทั้ง 2 แบบนี้ร่วมกัน (ประคอง
กรณสุต, 2520) จากแนวคิดเดียวกันนี้จึงมีการประเมินและตัดสินผลโดยใช้ระบบอิงเกณฑ์
อิงกลุ่ม ซึ่งแนวความคิด (concept) ของระบบนี้คือ ผ่านกับไม่ผ่าน ใช้อิงเกณฑ์ แต่ว่า
ผ่านด้วยคะแนนอยู่ในระดับใด ใช้อิงกลุ่ม และคนที่มาอิงกลุ่มด้วยกันจะต้องเป็นคนที่ผ่าน
อิงเกณฑ์มาแล้ว (สมหวัง นิธิยานูวัฒน์, 2530)

จากการศึกษาเกี่ยวกับการประเมินผลการศึกษาข้างต้นนี้ ทำให้ทราบว่า การ
ประเมินผลที่ดีและมีประสิทธิภาพ ต้องคำนึงถึงหลักการประเมินผลการศึกษา กระบวนการ
ประเมินต้องมีความเที่ยงและมีความตรงในเนื้อหาวิชาสูง เกณฑ์การประเมินต้องมีความเป็น
ปรนัยเพื่อให้ได้ผลสรุปที่มีความเที่ยงตรง และควรเลือกใช้วิธีการประเมินที่เหมาะสม
สอดคล้องกับสิ่งที่ประเมิน เทคนิควิธีการประเมินที่ใช้ควรเลือกใช้หลาย ๆ วิธีประกอบกัน
เพื่อให้สามารถประเมินพฤติกรรมทุกด้านได้อย่างครอบคลุม สำหรับการตัดสินผลการประเมิน

มี 2 แนวทางคือ การตัดสินแบบอิงเกณฑ์ และการตัดสินแบบอิงกลุ่ม ซึ่งการตัดสินแต่ละแบบก็มีข้อดีและข้อเสียแตกต่างกันไป การเลือกใช้ขึ้นอยู่กับลักษณะของการประเมินในครั้งนั้น ๆ

การประเมินผลภาคปฏิบัติ:

ความหมายของการประเมินผลภาคปฏิบัติ

การประเมินผลภาคปฏิบัติเป็นการทดสอบเพื่อพิจารณาความสามารถในการทำงานได้ตามจุดมุ่งหมาย (manipulate objective) หรือเป็นการทดสอบเพื่อพิจารณาประสิทธิภาพ (efficient) และประสิทธิผล (effect) ที่เกิดขึ้นจากการกระทำหรือจากสถานการณ์ที่ได้กำหนดขึ้น (สุนันท์ ศลโกสม, 2532)

สุนันท์ ศลโกสม (2532) ยังได้กล่าวถึง การประเมินผลภาคปฏิบัติว่ามีความสัมพันธ์กันกับความสามารถด้านทักษะพิสัย เพราะทักษะพิสัยเป็นความสามารถพื้นฐานของการปฏิบัติงาน ในการทำงานเป็นการแสดงถึงความสามารถในการดำเนินงานในส่วนที่เป็นวิธีการดำเนินงาน และผลงานที่เกิดขึ้นสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ และทักษะสะท้อนให้เห็นได้จากผลงาน ทักษะในการทำงานจึงเป็นคุณลักษณะที่เกิดจากรู้ความคิดที่สัมพันธ์กับการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อที่สัมพันธ์กัน การปฏิบัติงานจึงประกอบด้วยสองส่วนคือ การดำเนินงาน (procedure) กับผลงาน (product) ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ สมศักดิ์สินธุระเวช (2530) ที่กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของการประเมินผลการปฏิบัติงาน สามารถแยกเป็น 2 ส่วนคือ วิธีการและผลงาน วิธีการคือลำดับขั้นของการกระทำของผู้เรียน ส่วนผลงานคือผลจากการปฏิบัติตามวิธีการนั้น การตัดสินขั้นของการพัฒนาทางทักษะจะพิจารณาในประเด็นที่ว่า ผู้เรียนสามารถปฏิบัติอย่างไรมากกว่าที่จะพิจารณาว่าผู้เรียนรู้อะไร

วิธีการประเมินผลภาคปฏิบัติ

ในการประเมินผลการปฏิบัติงาน สามารถกระทำได้ด้วยการทดสอบในหลายวิธี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่า การประเมินผลการปฏิบัติงานนั้น ๆ ต้องการระดับความเป็นจริงในการ

ปฏิบัติสูง-ต่ำขนาดไหน เกี่ยวกับเรื่องนี้ สมศักดิ์ สินธุระเวชช์ (2530) กล่าวถึงการประเมิน
 ด้านการปฏิบัติไว้ว่า สามารถทำได้ด้วยการทดสอบ 4 ชนิด คือ

1. การทดสอบการปฏิบัติด้วยการเขียนตอบ จะใช้ประเมินคุณภาพของผลงานใน
 การใช้ความรู้ และทักษะของผู้เรียนโดยการถามตอบ ซึ่งบางครั้งก็มีความสำคัญ เช่น ใน
 การให้ผู้เรียนทำกิจกรรมบางอย่าง จำเป็นที่ต้องรู้ว่าผู้ปฏิบัติมีความรู้เพียงพอหรือไม่ ต่อ
 การปฏิบัตินั้น ๆ จึงต้องมีการถามตอบเสียก่อน

2. การทดสอบเชิงจำแนก โดยให้ผู้เรียนจำแนกเครื่องมือหรือชิ้นส่วนของ
 เครื่องมือว่าเป็นอะไรบ้าง แต่ละชิ้นมีหน้าที่อะไร การจำแนกอย่างถูกต้องจะมีความสำคัญ
 อย่างมากในวิชาบางอย่าง เช่น ศิลปะศึกษา ดนตรี พลศึกษา เป็นต้น การทดสอบเชิงจำแนก
 ในบางครั้งจะใช้ประเมินการปฏิบัติทางอ้อม เช่น เพื่อที่จะดูว่าใครมีประสบการณ์ในการ
 ทำงานในเรื่องหนึ่งเรื่องใดหรือไม่ ก็จะทำให้ทำการทดสอบโดยประเมินว่าผู้ที่สามารถจำแนก
 เครื่องมือต่าง ๆ ในงานนั้นได้ ก็จะมีประสบการณ์ในงานนั้น การทดสอบชนิดนี้ใช้เป็น
 เครื่องมือในการเตรียมผู้เรียนเพื่อการปฏิบัติจริง หรือสถานการณ์จำลอง

3. การปฏิบัติเชิงสร้างสถานการณ์ จะเน้นวิธีการโดยให้ผู้เรียนปฏิบัติงานใน
 สถานการณ์ที่เหมือนจริง เช่น ในวิชาชีพ ให้ทำการทดลองโดยการออกแบบเชิงสร้าง
 สถานการณ์ตามงานจริง

4. การปฏิบัติงานจริง การทดสอบด้วยวิธีนี้ถือว่ามีระดับความเป็นจริงสูงสุด
 ผู้เรียนจะต้องแสดงตัวอย่างของงานภายใต้สภาวะการณ์จริง การปฏิบัติงานจริงยังนำมาใช้
 ในธุรกิจและงานอุตสาหกรรม โดยกำหนดตัวอย่างงานให้ทำ เช่น กำหนดให้ผู้เรียนทำงาน
 เป็นโครงการโดยมีขั้นตอนเหมือนกับงานจริง ๆ

สุนันท์ ศลโกสม (2532) กล่าวถึงการประเมินผลภาคปฏิบัติว่า ส่วนใหญ่จะ
 ประเมินจากการทดสอบ โดยวิธีการสร้างสถานการณ์จำลอง และการกำหนดงานให้ ใน
 การพิจารณาการปฏิบัติงานจึงต้องพิจารณาทั้งผลผลิตและวิธีการปฏิบัติ กล่าวคือต้องพิจารณา
 ทั้งด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผล ดังนี้

1. การประเมินผลผลิต เนื่องจากการพิจารณาผลผลิตเป็นการประเมินแบบ

อัตรณ์เพื่อที่จะได้ให้คะแนนเป็นปรณ์ ผู้พิจารณาผลผลิตจึงต้องมีหลักอย่างกว้าง ๆ คือ ต้องพิจารณาในเรื่องต่อไปนี้

- 1.1 คุณภาพที่ดีของผลผลิตประกอบด้วยคุณสมบัติอะไรบ้าง
- 1.2 คุณสมบัติแต่ละอย่างที่ดีนั้นเป็นอย่างไร
- 1.3 ผลผลิตที่ได้พิจารณาคุณค่าแต่ละด้านเป็นอย่างไร รวมทั้งคุณค่าทางวัตถุและทางด้านจิตใจด้วยว่า ต้องการนำหนักด้านใดเท่าใด เป็นอัตราส่วนอย่างไร
2. การประเมินวิธีการปฏิบัติ ต้องพิจารณาวิธีการกระทำตั้งแต่เริ่มต้น และดูว่าการกระทำแต่ละขั้นตอนประสบความสำเร็จแค่ไหน ต้องพิจารณาให้แก้ไขเป็นขั้น ๆ ไป รวมไปถึงการพิจารณาด้านจิตใจด้วย ซึ่งผู้ประเมินจะต้องกำหนดหลักการไว้ดังนี้
 - 2.1 ศึกษาขั้นตอน ลำดับขั้น และวิธีการในการปฏิบัติงานที่จะประเมิน
 - 2.2 ศึกษาว่าประสิทธิภาพของการทำงานในสิ่งที่จะประเมินนั้น หมายถึงอะไร มีสภาพการดำเนินงานอย่างไร
 - 2.3 ประสิทธิภาพของการทำงานนั้นมีผลงานใดปรากฏบ้างในแต่ละขั้น ผลงานที่สำคัญคืออะไร
 - 2.4 ผู้ประเมินต้องมีประสบการณ์ในการพิจารณาพฤติกรรมของผู้ถูกประเมิน และสามารถแปลความหมายของพฤติกรรมที่แสดงออกได้
 - 2.5 สามารถเปรียบเทียบผลจากการสังเกตในการปฏิบัติของผู้ถูกประเมินกับเกณฑ์มาตรฐานได้

นอกจากนั้น สมศักดิ์ ลินสุระเวชญ์ (2530) ยังได้กล่าวถึงขั้นตอนในการสร้างข้อทดสอบการปฏิบัติ ไว้ดังนี้

1. กำหนดผลการปฏิบัติที่จะทำการประเมินให้ชัดเจน การกำหนดจุดประสงค์ในการสอนต้องให้ชัดเจน ถ้ายังไม่ชัดเจนจะต้องระบุหรือนิยามการปฏิบัติที่จะทำการวัดเสียก่อน แล้วจึงกำหนดมาตรฐานของงานที่จะทำในแต่ละอย่าง ซึ่งจะ เป็นตัวชี้ให้เห็นถึงระดับการปฏิบัติที่ยอมรับได้

2. การเลือกระดับความเป็นจริงที่เหมาะสม ระดับความเป็นจริงที่จะเลือกในแต่ละวิธีจะขึ้นอยู่กับ

- 2.1 จุดประสงค์การสอน
- 2.2 การจัดอันดับการสอนในแต่ละกระบวนวิชา
- 2.3 ข้อจำกัดในเรื่องระยะเวลา ราคาเครื่องใช้ ความยุ่งยากในการดำเนินการสอบ และการให้คะแนน
- 2.4 งานที่จะให้ปฏิบัติ จะต้องกำหนดขอบเขตของระดับความเป็นจริง มีจุดประสงค์ที่จะทำการวัดอะไร

3. เตรียมวิธีการทดสอบให้ชัดเจน ในการทดสอบการปฏิบัติจะต้องอธิบายให้ผู้สอบได้เข้าใจข้อกำหนดต่าง ๆ โดยเฉพาะการปฏิบัติงานจริง ควรอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับ

- 3.1 วัตถุประสงค์ของการทดสอบ
 - 3.2 เครื่องมือและวัสดุที่ใช้
 - 3.3 วิธีดำเนินการสอบ
 - 3.4 วิธีการให้คะแนน
4. เตรียมแบบฟอร์มการสังเกตที่จะใช้ประเมินผลการปฏิบัติ

สำหรับทักษะอื่น ๆ เกี่ยวกับการประเมินผลภาคปฏิบัตินี้ กมล สุตประเสริฐ (2529) กล่าวว่า ในการประเมินผลด้านการปฏิบัติอาจจะประเมินความสามารถและทักษะในการปฏิบัติงาน กับประเมินพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยทักษะในการปฏิบัติงานดูได้จากการปฏิบัติงานของผู้เรียน เช่น การวางแผนการทำงาน การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดวิธีทำงาน การควบคุมการทำงาน การเสนอผลงาน ส่วนพฤติกรรมของผู้เรียนดูได้จากความตั้งใจในการทำงาน ความรับผิดชอบ ความร่วมมือ การพึ่งตนเอง การสร้างสรรค์งาน ส่วน จรัญ คำยัง (ม.ป.ป.) ได้เสนอแนวคิดและหลักการประเมินภาคปฏิบัติ เพื่อให้มีความเที่ยงตรงและครอบคลุม ดังต่อไปนี้

1. การประเมินความรู้พื้นฐาน (knowledge) การปฏิบัติงานใด ๆ ผู้ปฏิบัติควรมีความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัตินั้น ๆ การประเมินทำได้โดยการสอบถามหรือการสอบโดยใช้แบบสอบถาม
2. การประเมินกระบวนการ (process) การประเมินกระบวนการทำงานควรประเมินเป็นขั้นตอนตามที่ได้วางแผนไว้ โดยใช้การสังเกตประกอบกับเครื่องมือประเมินผล ได้แก่ แบบบันทึกการปฏิบัติงาน แบบสำรวจรายการ หรือมาตราประมาณค่า
3. การประเมินผลงาน (product) ผู้ประเมินควรจะวิเคราะห์ให้ได้ว่าผลงานหรือผลผลิตนั้น มีองค์ประกอบใดบ้างที่จะต้องประเมิน การประเมินผลงานจึงต้องใช้ในการสังเกตผลงานประกอบกับเครื่องมือประเมินผล ได้แก่ มาตราประมาณค่า หรือมาตรจัดอันดับคุณภาพ
4. การประเมินคุณลักษณะในการทำงาน (working habit) เป็นการประเมินค่านิยมบางอย่างที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน เช่น ทำงานเป็นระเบียบเรียบร้อย การประเมินด้านนี้ ควรจะเป็นการสังเกตประกอบกับเครื่องมือประเมินผล ได้แก่ แบบสำรวจรายการหรือมาตราประมาณค่า

เครื่องมือในการประเมินผลภาคปฏิบัติ

เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลภาคปฏิบัติ คือ การสังเกต โดยใช้ประกอบกับเครื่องมือการประเมินผลชนิดอื่น ได้แก่ แบบบันทึกผลการปฏิบัติ ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบของแบบสำรวจรายการ (check list) หรือการจัดอันดับคุณภาพ (rating scale) ดังที่ กมลสุดประเสริฐ (2529) กล่าวว่า การประเมินวิธีการปฏิบัติงาน และการประเมินผลงาน โดยทั่วไปใช้การสังเกตเป็นหลัก แต่ก็ควรมีการใช้แบบสำรวจรายการหรือการจัดอันดับคุณภาพช่วยในการสังเกตด้วย เช่นเดียวกับที่ สุนันท์ ศลโกสุม (2532) กล่าวว่า การประเมินผลภาคปฏิบัติต้องใช้เครื่องมือในการประเมิน 2 ประเภท คือ แบบบันทึกผลการปฏิบัติ และการสังเกต

แม้ว่าการสังเกตจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการประเมินผลภาคปฏิบัติ แต่การสังเกตก็มีจุดบกพร่องใหญ่ ๆ อยู่ 2 ประการ คือ ความเชื่อมั่นได้ของผู้สังเกต และความเที่ยงตรงในการสังเกต อย่างไรก็ตาม ผู้สังเกตก็สามารถทำให้เครื่องมือมีความเที่ยงตรงกับวัตถุประสงค์อย่างแท้จริงได้ ดังนี้ (สุนันท์ ศลโกสุม, 2532)

1. ระยะเวลาที่สังเกตพฤติกรรมของบุคคล ไม่ควรสังเกตเพียงครั้งเดียวแล้วตัดสิน ต้องสังเกตหลาย ๆ ครั้งและจะต้องสังเกตในเวลาที่ต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสังเกตเพื่อตัดสินความประพฤติและเจตคติของบุคคล เพราะช่วงเวลาจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมอันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมและบรรยากาศด้วย

2. ควรจะใช้ผู้สังเกตมากกว่า 1 คน เพราะจะทำให้ความลำเอียงในการสังเกตลดน้อยลงได้ และจะเพิ่มความเชื่อมั่นในการสังเกตด้วย

3. การทำบันทึกทันทีและแปลผลการสังเกตหลังการบันทึก การสังเกตต้องมีเครื่องมือช่วยในการสังเกต ได้แก่ เครื่องมือสำหรับจดบันทึกผลการสังเกต ผู้สังเกตต้องเตรียมเครื่องมือไว้ใช้ในการจดบันทึกได้ทันที และนำมาแปลผลหลังจากการจดบันทึกนั้น ๆ

4. แบบจดบันทึกควรจะเป็นการบันทึกพฤติกรรมเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเท่านั้น ไม่ใช้การแปลพฤติกรรมในการสังเกตทันทีแล้วจดบันทึก

5. ควรมีคู่มือในการสังเกต ควบคู่กันกับแบบบันทึกผลการสังเกต คู่มือนี้ควรระบุบอกลักษณะของพฤติกรรมที่จะสังเกตได้ วิธีการจดบันทึก ตลอดจนเกณฑ์ในการให้คะแนน ผู้สังเกตควรจะได้ศึกษาคู่มือก่อนทำการสังเกต

สำหรับวิธีการสร้างแบบประเมินผลการปฏิบัติงาน หรือแบบบันทึกผลการปฏิบัติงาน สวัสดิ์ ประทุมราช (2531) เสนอว่าควรทำตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. วิเคราะห์งานเพื่อกำหนดขอบข่ายของงาน
2. กำหนดมิติและหัวข้อการปฏิบัติงาน
3. เขียนข้อกระทงที่แสดงพฤติกรรมตามหัวข้อที่กำหนด
4. วินิจฉัยความครอบคลุม และความเกี่ยวข้อง โดยผู้ชำนาญในสาขาวิชา
5. แก้ไข ปรับปรุง เป็นแบบประเมินผลขั้นสุดท้าย

6. กำหนดคะแนนของแบบประเมินผล
7. หาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ
8. หาค่าความเที่ยงของแบบประเมินผล
9. หาค่าความเที่ยงของผู้ประเมินผล
10. หาความตรงของแบบประเมินผล

การหาความตรงของแบบประเมินผล คือ การพิจารณาว่าแบบประเมินนั้นได้ทำหน้าที่ประเมินในเรื่องรานั้นจริงเพียงใด สำหรับแบบประเมินผลการปฏิบัติงานอาจหาความตรงได้ 2 แบบ คือ 1) ความตรงตามเนื้อหา (content validity) และ 2) ความตรงตามเกณฑ์ (criterion-related validity) ความตรงแบบแรกเป็นการตรวจสอบว่า ในเรื่องราวที่จะประเมินนั้น มีรายละเอียดใดบ้างที่ถือว่าเป็นหลักหรือความสำคัญของเรื่องที่ถูกประเมิน ควรจะมีความรู้หรือมีคุณสมบัติเช่นนั้น ซึ่งในกรณีการสร้างแบบประเมินผลการปฏิบัติงานนี้ ขั้นตอนต่าง ๆ ที่ได้กระทำจนถึงขั้นที่ 5 ก็จัดว่าเป็นการหาความตรงตามเนื้อหาอยู่แล้ว ส่วนความตรงแบบที่สอง คือ ความตรงตามเกณฑ์ แบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ ความตรงตามสภาพปัจจุบัน (concurrent validity) และความตรงเชิงทำนาย (predictive validity)

จากการศึกษาเกี่ยวกับการประเมินผลภาคปฏิบัติ ทำให้ทราบว่า การประเมินผลภาคปฏิบัติมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมด้านทักษะนิสัย วิธีการประเมินสามารถทำได้หลายวิธี แต่การทดสอบโดยการให้ปฏิบัติงานจริง เป็นการประเมินที่มีระดับความเป็นจริงสูงสุด และสิ่งที่สามารถประเมินได้จากการปฏิบัติงานก็คือวิธีการปฏิบัติหรือกระบวนการและผลงาน แต่การประเมินที่เที่ยงตรงและครอบคลุมนั้น ควรจะประเมินความรู้พื้นฐาน และคุณลักษณะในการทำงานของผู้เรียนด้วย สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินคือ การสังเกตประกอบกับแบบประเมินผลการปฏิบัติงานหรือแบบบันทึกผลการปฏิบัติ ซึ่งอาจทำเป็นลักษณะของแบบสำรวจรายการ หรือการจัดอันดับคุณภาพก็ได้

การประเมินผลทางศิลปศึกษา:

หลักการประเมินผลทางศิลปศึกษา

ในการประเมินผลทางศิลปศึกษา สิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นประการแรก คือ วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา ซึ่งเป้าหมายของการศึกษาที่สำคัญข้อหนึ่ง ก็คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนไปในทิศทางที่ปรารถนา ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการเรียนรู้ (พุทธินิสัย) พฤติกรรมทางด้านความรู้สึก (จิตนิสัย) และพฤติกรรมทางด้านทักษะ (ทักษะนิสัย) ซึ่ง บลูม (Bloom, 1956) ได้จำแนกพฤติกรรมต่าง ๆ ไว้ดังต่อไปนี้

1. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านพุทธินิสัย (cognitive domain) คือ กลุ่มความรู้ เป็นความรู้เฉพาะ ความรู้เกี่ยวกับแนวทางวิธีการและหลักการ โดยมีขั้นตอนการเรียนรู้คือ

- 1.1 ความรู้
- 1.2 ความเข้าใจ
- 1.3 การนำไปใช้ (ประยุกต์)
- 1.4 การวิเคราะห์
- 1.5 การสังเคราะห์
- 1.6 การประเมินค่า

2. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านจิตนิสัย (affective domain) คือ กลุ่มของความรู้สึก ความตั้งใจเรียนรู้ การตอบสนองและให้คุณค่าแก่การเรียนรู้

3. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านทักษะนิสัย (psychomotor domain) คือ การเปลี่ยนแปลงในรูปของปฏิบัติการโต้ตอบทางประสาทสัมผัสทั้งห้า การสื่อสารสมรรถภาพทางกาย และการเคลื่อนไหวของร่างกาย

เดอ ฟรานเชสโก (De Francesco, 1958) ได้เสนอหลักการประเมินผลทางศิลปศึกษา โดยนำหลักการประเมินผลการศึกษาทั่วไปมาประยุกต์ใช้ เพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการทางการศึกษาดังนี้

1. การประเมินผลควรกำหนดจุดประสงค์ในการประเมิน และระบุสิ่งที่ต้องการประเมินให้ชัดเจน ว่าต้องการให้ผู้เรียนบรรลุผลการเรียนในด้านใด เช่น ด้านผลงาน หรือ ด้านกระบวนการทำงาน เป็นต้น โดยระบุสิ่งที่ต้องการประเมินในแต่ละด้าน เช่น ด้านผลงานจะประเมินเกี่ยวกับการใช้หลักการจัดภาพ วิธีการสร้างงานศิลปะ ความคิดสร้างสรรค์ และความเป็นต้นแบบ เป็นต้น

2. การประเมินผลควรประเมินให้ครอบคลุมพัฒนาการทุกด้านของผู้เรียน ได้แก่ พัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ ด้านสุนทรียภาพ ด้านการรับรู้ ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ ด้านร่างกาย และด้านสังคม

3. การประเมินผลควรสอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษา ของสถานศึกษา โดยผู้สอนอาจนำนโยบายของสถานศึกษานั้น มาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน

4. การประเมินผลจะต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบ และดำเนินการอย่าง ต่อเนื่อง ซึ่งโครงการประเมินผลควรกำหนดให้มีความยืดหยุ่นในการดำเนินการได้ รวมทั้งมี การปรับปรุงกลวิธีและเครื่องมือในการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

5. การประเมินผลควรเป็นผลของความสัมพันธ์โดยส่วนรวมกับพัฒนาการของ ผู้เรียน ซึ่งหมายความว่า ผู้สอนไม่ควรประเมินผลเพียงคนเดียว แต่ควรให้บุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้มีส่วนร่วมในการประเมินผลด้วย

6. เครื่องมือประเมินผลทางศิลปศึกษามีหลายประเภทที่จะใช้ในการรวบรวม ข้อมูลความก้าวหน้าของผู้เรียน เช่น แบบสอบถาม แบบประเมินผลตนเอง เทปบันทึกการ อภิปราย ภาพถ่ายสไลด์ผลงานของผู้เรียน เป็นต้น ซึ่งวิธีการบันทึกข้อมูลควรดำเนินการให้ เหมาะสมเพื่อการสื่อความหมายที่ชัดเจน

7. กระบวนการประเมินต้องดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลให้เพียงพอ และแปล ความหมายของข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้เรียน ด้วยความสุ่ม รอบคอบ ผู้สอนควรสังเกต พฤติกรรมของผู้เรียนอย่างใกล้ชิดในหลาย ๆ สถานการณ์

8. การประเมินผลต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถปรับปรุงตนเองในการอยู่ร่วม กับผู้อื่นในสังคมได้

9. การประเมินผลเพื่อสนับสนุนการวิจัย ทดลองและความก้าวหน้าทางศิลปศึกษา ซึ่งผู้สอนศิลปะควรดำเนินการวิจัยและทดลองทางศิลปศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุง การเรียนการสอน

แนวทางการประเมินผลทางศิลปศึกษา

สุลักษณ์ ศรีบุรี (2529) ได้เสนอแนวทางในการประเมินผลศิลปศึกษาตามแนว วัตถุประสงค์การเรียนรู้ทั้ง 3 ด้านของบลูมไว้ดังนี้

1. ด้านพุทธิพิสัย ประเมินความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชา กระบวนการทำงาน องค์ประกอบศิลปะ ประวัติศาสตร์ และสุนทรียภาพ
2. ด้านจิตพิสัย ประเมินเกี่ยวกับความเชื่อมั่นในตนเอง ความสนใจในศิลปะ ความขยันเอาใจใส่ และการยอมรับในรูปแบบต่าง ๆ ของศิลปะ
3. ด้านทักษะพิสัย ประเมินเกี่ยวกับความสามารถในการใช้วัสดุอุปกรณ์

การประเมินโดยยึดหลักแนววัตถุประสงค์ทั้ง 3 ด้านนี้ ผู้สอนอาจจัดทำในลักษณะของ แบบประเมิน หรือแบบรายงานความก้าวหน้า โดยการนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน ว่าอยู่ในระดับใด ซึ่ง ไอสเนอร์ (Eisner, 1972) ได้กล่าวถึงการประเมินผลโดยการ ตัดสินเปรียบเทียบไว้ว่ามีอยู่ 3 ลักษณะ คือ

1. การเปรียบเทียบกับตัวเอง เพื่อให้รู้ถึงระดับความสามารถ อารมณ์ และ ความเข้าใจของผู้เรียน ว่ามีการเจริญงอกงามเพิ่มขึ้นมากน้อยแค่ไหน เช่น การเปรียบเทียบ ผลงานศิลปะที่ทำเมื่อตอนต้นภาคเรียนกับผลงานศิลปะที่ทำเมื่อปลายภาคเรียน
2. เปรียบเทียบกับเพื่อนร่วมชั้น เพื่อให้รู้ถึงระดับความสามารถและการปฏิบัติ งานของกลุ่ม การเปรียบเทียบลักษณะนี้จำเป็นต้องคำนึงถึงวุฒิภาวะและระดับอายุของผู้เรียน ด้วย เช่น การเปรียบเทียบว่าใครมีความชำนาญในการเขียนภาพมากที่สุด หรือใครมีความคิด สร้างสรรค์มากที่สุด
3. เปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน เป็นการเปรียบเทียบที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ วัตถุประสงค์การสอน และกิจกรรม เพื่อให้ผู้เรียนได้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์อันนั้น

สมพร รอดบุญ (2530) กล่าวถึงการประเมินผลการเรียนวิชาศิลปศึกษาที่เน้น
ในด้านการปฏิบัติว่า การประเมินผลขึ้นอยู่กับเนื้อหาของวิชาและจุดมุ่งหมายที่ผู้สอนได้ตั้งไว้
ดังนี้

1. ในแนวที่เป็นแบบเน้นฝีมือในการปฏิบัติ (academic) ผู้สอนจะประเมินผลงาน
ของผู้เรียนได้จาก

- 1.1 ความเข้าใจ คือดูว่าเขียนได้ถูกต้องตามหลักวิชาหรือไม่
- 1.2 ฝีมือ ว่าจะมีฝีมือมากน้อยแค่ไหน
- 1.3 เวลา สามารถเขียนภาพได้สมบูรณ์ตามเวลาที่กำหนดได้มากน้อย

เพียงใด

การประเมินผลงานในแนวนี้ จะเน้นในเรื่องของฝีมือมากกว่าความคิด

2. ในแนวที่เป็นแบบสร้างสรรค์ (creative) การประเมินผลจะมุ่งเน้นในด้าน
ของความคิดในการสร้างสรรค์มากกว่าฝีมือ นอกจากนี้ ยังประเมินได้จากการพูดหรือการ
อธิบายความคิดในการสร้างสรรค์ของผู้เรียนว่าเป็นอย่างไร ชัดเจนหรือไม่ ผู้เรียนมีแนว
ความคิด ในการทำงานจริงหรือเปล่า และประเมินจากผลงานด้วยการแสดงออกสัมพันธ์
กับความคิดมากน้อยเพียงใด

ในกรณีของการสร้างสรรค์ผลงานในแนวนี้ หากผู้เรียนมีแต่ฝีมือและด้อยใน
ด้านความคิด ค่ะแนก็จะน้อยกว่าผู้ที่มีความคิดในการสร้างสรรค์แต่มีฝีมือเป็นรอง ในกรณีที่
ผู้เรียนมีทั้งความคิดที่ดีและมีฝีมือด้วยแล้วคะแนที่ได้รับจะสูง

3. วิชาในห้องปฏิบัติการ (studio) บางวิชาที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนกำหนดเรื่อง
ราว เนื้อหา หรือจุดมุ่งหมายขึ้นเองนั้นการวัดหรือการประเมินผลดูได้จาก

- 3.1 ผู้เรียนมีความคิดที่จะเสนออะไร
- 3.2 รูปแบบและการแสดงออกในงานสอดคล้องกับความคิดมากน้อยแค่ไหน
- 3.3 คุณค่าที่ปรากฏในงานเป็นอย่างไร มีมากน้อยแค่ไหน (การประเมิน
คุณค่าต้องดูที่เนื้อหาและจุดมุ่งหมายของผู้เรียนด้วย)
- 3.4 คุณความขยัน ความจริงจังและความเอาใจใส่ในการทำงานของผู้เรียน

4. หากเป็นวิชาหรือเนื้อหาที่ผู้สอนกำหนด การประเมินผลจะดูได้จาก
 - 4.1 ผู้เรียนมีความเข้าใจในเนื้อหาอย่างน้อยแค่ไหน
 - 4.2 การแสดงออกของผู้เรียนตรงตามจุดมุ่งหมายที่ผู้สอนกำหนดไว้ให้มากน้อยแค่ไหน
 - 4.3 การประเมินจากฝีมือ การใช้รูปแบบและเทคนิค
 - 4.4 ประเมินจากความตั้งใจ ความขยันหมั่นเพียร
 - 4.5 ประเมินจากคุณค่าในงาน
5. การประเมินคุณค่าในงานศิลปะของเด็ก
 - 5.1 ประเมินคุณค่าทางด้านความคิด คือ ความคิดริเริ่มมากน้อยแค่ไหน มีความแปลกใหม่และน่าสนใจเพียงใด
 - 5.2 ประเมินคุณค่าทางการแสดงออก ได้แก่ การแสดงออกทางเรื่องราว รูปทรง และความงาม

นอกจากนี้ ไอส์เนอร์ (Eisner, 1972) ยังได้กล่าวถึง สิ่ง 3 สิ่งที่สามารถประเมินผลได้ในงานศิลปะ คือ

1. ความชำนาญทางเทคนิคที่ปรากฏอยู่ในผลงาน ได้แก่ ความสามารถในการใช้และควบคุมอุปกรณ์ ว่าผู้เรียนสามารถควบคุมอุปกรณ์เหล่านี้ได้มากน้อยแค่ไหน
2. สุนทรียภาพและลักษณะการแสดงออกของผลงาน ได้แก่ ความสามารถในการจัดรูปทรงในผลงาน การแสดงออก รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างเทคนิคและสุนทรียภาพที่ปรากฏ
3. จินตนาการและการสร้างสรรค์ในผลงาน ได้แก่ การประเมินระดับของความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการที่ปรากฏ ความเฉียดฉิว ความแปลกใหม่ และความรู้สึก

จากข้อมูลข้างต้นนี้อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การประเมินผลทางศิลปศึกษาต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษา ซึ่งมีเป้าหมายหลัก 3 ด้าน คือ การเปลี่ยนแปลง

พฤติกรรมของผู้เรียนทางการเรียนรู้ (พุทธินิสัย) พฤติกรรมทางด้านความรู้สึก (จิตนิสัย) และพฤติกรรมด้านทักษะ (ทักษะนิสัย) ให้เป็นไปในทิศทางที่ปรารถนา ซึ่งพฤติกรรมทั้ง 3 ด้านนี้สามารถประเมินผลได้ในงานศิลปะ และการประเมินผลสามารถพิจารณาตัดสินได้ใน 3 ลักษณะคือ การตัดสินโดยคุณพัฒนาการ (เปรียบเทียบกับตัวเอง) การตัดสินแบบอิงกลุ่ม (เปรียบเทียบกับเพื่อนร่วมชั้น) และการตัดสินแบบอิงเกณฑ์ (เปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน) สำหรับการประเมินผลงานศิลปะในแนวที่เป็นแบบสร้างสรรค์ (creative) นั้น จะเน้นในด้านของความคิดในการสร้างสรรค์ของผู้เรียน และประเมินจากผลงานว่าการแสดงออกสัมพันธ์กับความคิดมากน้อยเพียงใด ซึ่งการประเมินผลงานออกแบกก็อยู่ในแนวนี้ด้วย

อย่างไรก็ตาม ในการประเมินผลทางศิลปศึกษา นอกจากจะต้องพิจารณาถึงสิ่งที่จะประเมินแล้ว เรื่องผู้ประเมินก็มีความสำคัญเช่นกัน เนื่องจากธรรมชาติของการเรียนการสอนทางศิลปะนั้นเกี่ยวข้องกับจิตใจและอารมณ์ความรู้สึก ทั้งของผู้เรียนและผู้สอน การประเมินผลจึงขึ้นอยู่กับตัวบุคคล ดังนั้นผู้ประเมินงานศิลปกรรมในทุกระดับจึงต้องมีความเป็นกลาง มีความเที่ยงธรรมและความเป็นประชาธิปไตย นอกจากนี้ยังต้องมีทักษะประสบการณ์ ความรอบรู้ ต้องรู้เทคนิคบางอย่าง และต้องเฝ้าหาความรู้อยู่เสมอ รวมทั้งมีความสามารถในการรับรู้คุณค่าทางศิลปกรรมด้วย (ปรีชา เถาทอง, 2530)

อิทธิพล ตั้งโฉลก (2528) ได้เสนอแนวทางในการประเมินผลทางศิลปะ เพื่อป้องกันปัญหาการประเมินโดยใช้อัตตาของผู้ประเมิน ไว้ดังนี้

1. กำหนดจำนวนผู้ประเมินเป็นกลุ่ม ตั้งแต่ 3 ไปจนถึง 6-7 คน ในรายวิชาชั้นสูง ซึ่งการประเมินผลร่วมกันเป็นทีมเช่นนี้ ก็เพื่อให้ผู้ประเมินแต่ละท่านที่มีความถนัด และความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่างกันมาช่วยกันพิจารณาคุณค่าของผลงานในด้านต่าง ๆ ได้อย่างรอบคอบและเที่ยงตรง
2. การพิจารณาผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของรายวิชา และวัตถุประสงค์เฉพาะของแต่ละโครงการแต่ละเรื่อง
3. พิจารณาในด้านของการศึกษา เช่น การใช้เวลาในการปฏิบัติงานมากน้อย

เพียงใด เพียงพอหรือไม่ การค้นคว้า การทดลองแก้ปัญหา และการพัฒนาของผลงานตั้งแต่ต้นมาจนถึงปลายภาคการศึกษา

4. คุณค่าเฉพาะในด้านของความงามหรือการแสดงออก หรือการริเริ่มสร้างสรรค์ หรืออาจกล่าวรวม ๆ ว่า "คุณค่าทางศิลปะ" ซึ่งเกณฑ์ในข้อนี้ถือเป็นหัวใจของการประเมินในรายวิชาชั้นสูง เพราะเป็นเป้าหมายหลักขั้นสุดท้ายของการศึกษา

เกณฑ์การประเมินผลทางศิลปศึกษา

มิเชล (Michael, 1983) ได้เสนอเกณฑ์ในการวัดและประเมินผลงานศิลปะที่มีความเป็นปรนัยไว้ว่าควรพิจารณาจากสิ่งต่อไปนี้

1. การสื่อสารและการแสดงออก (communication expression)

- 1.1 คว้าผู้เรียนต้องการจะบอกอะไรในงานศิลปะ
- 1.2 การแสดงออกเกี่ยวกับอารมณ์ ความรู้สึกที่เด่นชัดในงาน
- 1.3 งานนั้นชี้ให้เห็นถึงความเข้าใจในเนื้อหา
- 1.4 ผู้เรียนอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของงานได้อย่างอิสระ
- 1.5 มีการแสดงออกอย่างจริงจัง ไม่ลอกเลียนแบบ
- 1.6 สามารถแสดงออกถึงการสื่อสารด้วยศิลปะหลายชนิดได้

2. ความเชื่อมั่น ความมั่นใจในตนเอง (confidence/self esteem)

- 2.1 มีความมั่นใจในตนเองด้านการแสดงออกทางความคิด ความรู้สึก และการรับรู้เกี่ยวกับสื่อศิลปะ
- 2.2 มีความยืดหยุ่น สามารถทำงานด้วยสื่อหลายชนิดได้
- 2.3 ยอมรับต่อการแสดงความคิดร่วมกับผู้อื่น
- 2.4 มีความพอใจและภูมิใจในผลงานของตน
- 2.5 ยอมรับในข้อบกพร่องของผลงานและพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไข
- 2.6 แสดงการริเริ่มเกี่ยวกับเป้าหมายทางศิลปะของตนเอง
- 2.7 แสดงถึงความสามารถในการเป็นผู้นำในชั้นเรียนศิลปะ
- 2.8 บอกถึงคุณค่าของสุนทรียภาพต่อชีวิตของตนเองได้

3. พัฒนาการด้านการรับรู้ (perceptual development)

3.1 พัฒนาการการรับรู้องค์ประกอบพื้นฐานทางศิลปะด้วยจักษุสัมผัส

3.2 พัฒนาการการรับรู้องค์ประกอบพื้นฐานทางศิลปะด้วยโสตสัมผัส

3.3 ความสามารถรับรู้คุณค่าทางจักษุสัมผัสและโสตสัมผัสตามการแสดงออก

3.4 มีความรู้สึกไวต่อความแตกต่างเล็ก ๆ น้อย ๆ ในเรื่องรูปร่าง สี

เส้น น้ำหนัก และพื้นผิว

4. องค์ความรู้ทางสุนทรียภาพและส่วนประกอบ (aesthetic organization and consistency)

4.1 มีความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างความคิดและวัตถุศิลปะเพื่อการ

แสดงออก

4.2 มีความประสานกลมกลืนขององค์ประกอบในงาน

4.3 ทุกส่วนของการแสดงออกมีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน

4.4 ผลงานแสดงถึงความเข้าใจในหลักศิลปะ เช่น ความสมดุลย์ จังหวะ

ความขัดแย้ง ฯลฯ

4.5 มีความสามารถจัดภาพให้มีเอกภาพ

4.6 มีเจตคติที่ดีต่อสิ่งแวดล้อม

4.7 มีความก้าวหน้าในความสามารถแก้ปัญหาทางสุนทรียภาพที่ซับซ้อน

ภายในงานศิลปะของตน

4.8 ทราบถึงคุณค่าสุนทรียภาพของลักษณะที่หลากหลายในชีวิตประจำวัน

5. ความรู้ในสาขาศิลปะ (knowledge of the field of art)

5.1 สามารถเข้าใจถึงลักษณะเฉพาะในการใช้เครื่องมือหรือสื่อทางศิลปะ

5.2 รู้ว่าเครื่องมือหรือสื่อชนิดไหนใช้ทำอะไร

5.3 สามารถวิเคราะห์รูปแบบและโครงสร้างภายในผลงานของตนได้

5.4 สามารถประเมินกระบวนการของการทำงาน สื่อ การจัดวาง การ

แสดงออก ในงานศิลปะของตน กับความสัมพันธ์ในผลงานของผู้อื่นทั้งในอดีตและปัจจุบันได้

5.5 สามารถชี้ถึงอิทธิพลที่หลากหลายของศิลปินและสไตส์การทำงานศิลปะ

ของลัทธิต่าง ๆ ได้

5.6 เข้าใจแนวความคิดที่เป็นนามธรรมที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ

6. ความคิดสร้างสรรค์ (creativity)

6.1 มีความรู้สึกไวต่อการยอมรับปัญหาที่มีอยู่ในงาน

6.2 มีความคิดเฉพาะเป็นของตนเอง

6.3 แสดงถึงความคิดมีอิสระในการสร้างสรรค์

6.4 การอธิบายความคิดความรู้สึกของตนเอง

6.5 ความสามารถในการนำเอาเส้น รูปร่าง สี รูปทรง และวัสดุที่

หลากหลายมาสร้างให้เกิดความสัมพันธ์ขึ้นใหม่ เช่น ในงาน collage

6.6 รู้จักสำรวจหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาทางสุนทรียภาพ

6.7 มีการพัฒนาคุณลักษณะเฉพาะของตนเอง

6.8 มีทักษะในการคิด

6.9 มีความยืดหยุ่นและสามารถที่จะปรับตัว และหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

ในผลงาน

6.10 มีความสามารถที่จะวิเคราะห์งานศิลปะจากส่วนรวมไปสู่ส่วนย่อย

6.11 มีความสามารถในการจัดองค์ประกอบ

7. ทักษะความชำนาญ (skill/craftmanship)

7.1 มีการพัฒนาและปรับปรุงทักษะในการใช้วัสดุ อุปกรณ์ และกระบวนการ

7.2 มีการควบคุมการทำงาน

7.3 สามารถใช้เส้น รูปร่าง และสี สร้างสรรค์งานได้หลากหลายตาม

ต้องการ

7.4 รู้จักวิธีการเก็บและรักษาเครื่องมือได้อย่างเหมาะสม

8. ความเพลิดเพลิน ความพอใจ (enjoyment/satisfaction)

8.1 มีความเพลิดเพลินในการทำงาน

8.2 การหาโอกาสที่จะทำงานศิลปะ

8.3 สนับสนุนผู้อื่นเพื่อให้ได้รับประสบการณ์ศิลปะร่วมกัน

- 8.4 แสดงความพึงพอใจในประสบการณ์ศิลปะและผลงานของตนเอง
- 8.5 มีความปรารถนาจะแสดงนิทรรศการผลงานศิลปะของตน
- 8.6 มีการพูดคุยเกี่ยวกับศิลปะกับผู้อื่น
- 8.7 มีการหาประสบการณ์ศิลปะจากนอกชั้นเรียน

ปัญหาการประเมินผลทางศิลปศึกษา

จากที่กล่าวมาแล้วว่า ธรรมชาติของการเรียนการสอนทางศิลปะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจิตใจ ดังนั้นการประเมินผลทางศิลปะจึงมีลักษณะเป็นอัตนัยค่อนข้างมาก ปัญหาที่เกิดขึ้นจึงมักจะเป็นเรื่องของมาตรฐานในการประเมิน เกณฑ์การประเมิน และการยอมรับผลการประเมินจากผู้เรียน ดังที่ปรากฏในผลการวิจัยของ บรรลือ ขอรวมเดช (2534) ว่า การประเมินผลการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ กรุงเทพมหานคร มีปัญหาเกี่ยวกับ

1. ผู้เรียนไม่ยอมรับผลการประเมิน มักคิดว่าผู้สอนมีอคติ
2. การประเมินผลงานศิลปะไม่มีมาตรฐานที่แน่นอน ไม่เหมือนวิชาการอื่น ๆ ต้องใช้วิธีประเมินรวม ๆ และขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของผู้สอนแต่ละคน
3. การใช้ผู้สอนประเมินผลเป็นที่มิใช้ไม่ได้ผล เพราะความเห็นและคะแนนของผู้สอนแต่ละคนที่ให้ความหมายแตกต่างกัน ทำให้ผู้เรียนเกิดความสับสน และในทางปฏิบัติจริงผู้สอนบางคนมีภาระหน้าที่หลายด้านไม่มีเวลาว่างพอ
4. ผู้สอนมักเก็บผลงานไว้ตรวจให้คะแนนนานเกินไป ทำให้ผู้เรียนทราบผลการประเมินช้า จึงขาดความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมครั้งต่อไป และทำให้ไม่ทราบผลการทำงานว่าต้องพยายามเพิ่มขึ้นมากน้อยเพียงใด
5. ผู้สอนให้ความสำคัญกับการประเมินน้อยเกินไป
6. ผู้สอนมักให้คะแนนพิเศษแก่ผู้เรียนที่ตนชอบ แม้จะพยายามไม่ทำ แต่การประเมินผลงานศิลปะบางส่วนต้องใช้ความรู้สึกของผู้สอนช่วยในการตัดสิน
7. ผู้สอนไม่วางเงื่อนไขการประเมินผลไว้แต่แรก ทำให้ผู้เรียนสับสน

เมื่อพิจารณาปัญหาการประเมินผลข้างต้นนี้ จะเห็นว่า เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับ กระบวนการและเกณฑ์การประเมินผล ซึ่งในการประเมินผลศิลปนิพนธ์สาขาออกแบบนิเทศศิลป์ ก็มีปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นเช่นกัน การกำหนดกระบวนการและเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจนและเหมาะสม เป็นที่ยอมรับของทั้งผู้ทำหน้าที่ประเมินและผู้ถูกประเมินจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องกระทำ

การออกแบบนิเทศศิลป์

ลักษณะของงานออกแบบนิเทศศิลป์

จากที่กล่าวมาข้างแล้วในบทที่ 1 ว่า การออกแบบนิเทศศิลป์มีขอบข่ายของงาน กว้างขวางครอบคลุมถึงการออกแบบเลขศิลป์ทางการนิพนธ์ การออกแบบเลขศิลป์ของ สิ่งแวดล้อม และการออกแบบเลขศิลป์ของภาพยนตร์และโทรทัศน์ ซึ่ง มาโนช กงกชนันท์ (2521) กล่าวถึงลักษณะของงานออกแบบนิเทศศิลป์ทั้ง 3 ด้านนี้ไว้ว่า

การออกแบบเลขศิลป์ทางการนิพนธ์ (graphic design) เป็นการออกแบบ เกี่ยวกับหนังสือพิมพ์ (newspapers) นิตยสาร (magazines) วารสาร (periodicals) หนังสือ (books) ภาพโฆษณา (posters) เครื่องหมายการค้า (trade marks) ล้อ ความหมายบนภาชนะ (packagings) และสิ่งพิมพ์เบ็ดเตล็ด (general printed matters)

การออกแบบเลขศิลป์ของสิ่งแวดล้อม (environmental graphics) เป็น การออกแบบเกี่ยวกับที่แสดงสินค้า (display) นิทรรศการ (exhibition) ตัวอักษร สัญลักษณ์ของอาคารและสถานที่ (lettering & sign on building) เครื่องหมายจราจร และสิ่งที่เกี่ยวข้อง (traffic sign) แผ่นป้ายโฆษณาขนาดใหญ่ (sign board) เครื่องหมายและสัญลักษณ์ในที่สาธารณะ (sign & symbols in the public place)

ส่วนการออกแบบเลขศิลป์ของภาพยนตร์และโทรทัศน์ (film & TV.graphics) เป็นการออกแบบเกี่ยวกับ หัวเรื่องภาพยนตร์และโทรทัศน์ (film & TV.title) ภาพนิ่งโฆษณาทางโทรทัศน์ (TV. advertising) ภาพยนตร์โฆษณา (advertising film)

คำอธิบายข้างต้นนี้สอดคล้องกับคำกล่าวของ เกร็กก์ เบอรัร์แมน (Gregg Berryman, 1984) ที่กล่าวไว้ว่า กราฟิคดีไซน์เป็นการออกแบบเกี่ยวกับ สัญลักษณ์ หนังสือ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ บรรจุภัณฑ์ เครื่องหมาย โฆษณา นิตรรศการ แคตตาล็อก โบชัวร์ ตัวอักษร โปสเตอร์ แผนที่ ป้ายบอกทิศทาง บิลบอร์ด การส่งเสริมการขาย ทิวทัศน์ ใต้เท้า รายงานประจำปี การ์ด ปกแผ่นเสียง ปฏิทิน แผนภูมิ/แผนภาพ คอมพิวเตอร์กราฟิก ฯลฯ

สำหรับคำว่า เลขศิลป์ นั้น ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2493 อธิบายไว้ว่า "เลขนะ" หมายถึง รอยเขียนตัวอักษรหรือลวดลาย ทั้งในภาษาบาลีและสันสกฤต เมื่อนำมาสนธิกับศิลป์ จึงเป็น "เลขศิลป์" หมายถึง ศิลปะที่มีรูปแบบเป็นลายเส้น ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Graphic Arts และถ้ารูปแบบของผลงานได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อจุดประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดเป็นการเฉพาะแล้ว ก็ถือว่าเป็นการออกแบบ หรือ design จึงเกิดคำว่า Graphic Design ขึ้นอีกคำหนึ่งในภาษาไทยใช้คำว่า "ออกแบบเลขศิลป์" (มานิช กงกชนันท์, 2521) ดังนั้น การออกแบบเลขศิลป์จึงเป็นงานประเภทประยุกต์ศิลป์ เพราะมีจุดประสงค์ในการสร้างงานขึ้นเพื่อสนองความต้องการด้านประโยชน์ใช้สอย และจัดเป็นงานนิเทศศิลป์เพราะเป็นศิลปะที่มีการสื่อความหมายแลเห็นและเข้าใจได้ด้วยตา (visual communication arts) ผู้ที่ทำงานออกแบบนิเทศศิลป์ เราเรียกว่า กราฟิคดีไซน์เนอร์ (graphic designers)

เกร็กก์ เบอรัร์แมน (Gregg Berryman, 1984) กล่าวถึง ผู้ที่ทำงานออกแบบนิเทศศิลป์ (graphic designers) ว่า เป็นผู้ออกแบบเกี่ยวกับข่าวสารที่รับรู้ได้ด้วยการอ่านและเกี่ยวข้องมีผลต่อผู้อ่าน กราฟิคดีไซน์เนอร์จะพยายามทำให้ประชาชนที่เป็นกลุ่ม

เป้าหมายมีการตอบสนองในทางที่ติดต่อข่าวสารที่ได้รับให้มากที่สุด พวกเขาจะต้องมีความรู้ เรื่องการจัดตัวอักษร สัญลักษณ์ ภาพประกอบ และการถ่ายภาพ เพื่อที่จะถ่ายทอดให้เป็นงาน ที่มองเห็นได้โดยอาจนำเทคนิคต่าง ๆ เหล่านี้มารวมกัน กราฟิคติไซน์เนอร์ทำงานให้กับ บริษัท สถาบันหรือหน่วยงาน และรัฐบาล นอกจากนั้นยังทำงานเพื่อการติดต่อภายในองค์กร หรือตามที่มีผู้ขอคำปรึกษา โดยต้องพยายามทำให้การสื่อสารทางสายตาสบายตามธรรมชาติ ของสิ่งนั้น ๆ ทั้งยังต้องให้มีความงดงาม เหมาะสม ง่าย และประหยัด

นอกจากนั้นยังได้กล่าวว่า กราฟิคติไซน์เนอร์ต่างกับศิลปิน เพราะศิลปินทำงานเพื่อ ผู้ดูเพียงคนเดียวเท่านั้น คือตัวศิลปินเอง แต่กราฟิคติไซน์เนอร์ต้องทำงานเพื่อผู้ดูเป็นจำนวนมาก ซึ่งบางทีอาจจะเป็นล้านคน ทั้งศิลปินและนักออกแบบต่างก็ทำงานเกี่ยวกับการแก้ปัญหา ทางการมอง ศิลปินทำให้ตนเองพอใจในขณะที่นักออกแบบต้องทำให้กลุ่มคนจำนวนมากให้ ความสนใจเหตุการณ์ เข้าใจสัญลักษณ์ เข้าใจแผนที่หรือชื่อสินค้า

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การออกแบบนิเทศศิลป์เป็นการออกแบบที่ตอบสนองความ ต้องการด้านประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก และเป็นงานที่ต้องสื่อสารกับคนจำนวนมากให้เกิด ความเข้าใจที่ตรงกัน ด้วยการรับรู้ผ่านทางจักษุสัมผัส เพื่อผลทางการค้า การให้ข่าวสาร ความรู้ ตลอดจนการจัดระเบียบในสังคม ฯลฯ ซึ่งในการทำงานออกแบบนิเทศศิลป์ย่อมต้อง อาศัยความรู้ความสามารถในหลาย ๆ ด้านของผู้ออกแบบประกอบกัน ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับ สิ่งที่จะออกแบบ ความรู้เกี่ยวกับผู้รับสาร ความสามารถทางศิลปะที่จะสร้างสรรค์ผลงาน ออกแบบที่มีทั้งประโยชน์ใช้สอยและความงาม รวมทั้งความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการ ในการสร้างงานหรือกระบวนการออกแบบ

กระบวนการออกแบบ

ในการทำงานออกแบบนิเทศศิลป์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องกระบวนการออกแบบเป็นสิ่ง สำคัญและจำเป็นมากที่นักออกแบบทุกคนจะต้องรู้และเข้าใจ เพราะการออกแบบที่ดำเนินไป อย่างถูกต้องตามขั้นตอนจะช่วยให้การทำงานเป็นไปโดยราบรื่น ทั้งนี้เป็นเพราะกระบวนการ

ออกแบบคือ รูปแบบหรือวิธีการของการทำงานออกแบบ เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ตรงตามวัตถุประสงค์ที่สมบูรณ์หรือมีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งในกระบวนการจะเป็นการค้นหาปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาเพื่อให้ได้หนทางที่จะทำงานให้ได้ผล กระบวนการออกแบบจึงเป็นกระบวนการของการแก้ปัญหา และการแก้ปัญหาในทางออกแบบจะเป็นไปในลักษณะของการสร้างสรรค์หรือการพัฒนา (ปิยะชาติ แสงอรุณ, 2535)

เกร็ก เบอรัแมน (Gregg Berryman, 1984) กล่าวถึงทางเลือกในการแก้ปัญหาว่า ปัญหาใด ๆ ก็ตามย่อมมีทางแก้หลายทาง และถ้าเรายอมรับความจริงข้อนี้ เราก็พร้อมที่จะค้นหาทางเลือกในปัญหาเหล่านั้น ถ้าตกลงไปสู่ตัวเลือกหลาย ๆ ตัว แล้วจะได้ตัวเลือกที่ดีที่สุด พร้อมทั้งเสนอแนวคิดเกี่ยวกับลำดับกระบวนการในการออกแบบไว้ดังนี้ คือ

1. ขั้นแยกปัญหา (identify) ขั้นนี้จำเป็นต้องแยกปัญหาต่าง ๆ พิจารณาปัญหาให้กระจ่างชัด กำหนดเกณฑ์และข้อจำกัดต่าง ๆ พร้อมกันนั้นก็ต้องการข้อมูลที่กระชับ
2. ขั้นเริ่มต้น (preliminary) เป็นขั้นค้นหาความคิดที่มองเห็นได้เป็นรูปธรรมหลาย ๆ รูปแบบ สเก็ตชอย่างย่อ ๆ (thumbnails) เพื่อระดมและขยายความคิดในวงกว้าง
3. ขั้นกระจ่างชัด (refinement) ขั้นนี้เป็นการคัดเข้ากลุ่ม เลือก ค้น ย้ำ ตรวจสอบ และขยาย เป็นขั้นของการแสดงศักยภาพที่ชัดเจนขึ้น เป็นการระดมความคิดและรูปแบบอย่างหยาบ ๆ
4. ขั้นวิเคราะห์ (analyze) เป็นขั้นของการคิดประเมินผล ล้างจล ทดสอบ ตรวจสอบทบทวนแบบ
5. ขั้นตัดสินใจ (decide) เป็นขั้นสรุปตัวเลือกที่ดีที่สุด มีการเปรียบเทียบหาข้อแตกต่าง และเลือก หลังจากนั้นกำหนดองค์ประกอบให้ชัดเจนและผลิต
6. ขั้นผลผลิต (implement) ขั้นนี้เป็นขั้นสุดท้าย คือเป็นขั้นของการพิมพ์ ผลิต และการตลาด

ปิยะชาติ แสงอรุณ (2535) กล่าวว่า รูปแบบของกระบวนการออกแบบมี 2 ลักษณะคือ

1. กระบวนการออกแบบที่พิจารณาตามขั้นตอนหลัก คือ การพิจารณากระบวนการออกแบบตามขั้นตอนหลักใหญ่ ๆ ของการดำเนินการ คือ

1.1 ขั้นกำหนดปัญหา เริ่มตั้งแต่วัตถุประสงค์ การกำหนดขอบเขตของปัญหา การศึกษาความเป็นไปได้ของวัตถุประสงค์ที่สัมพันธ์กับปัญหา ตลอดจนการศึกษาปัญหา การรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลของปัญหา

1.2 ขั้นตอนการออกแบบ เป็นขั้นตอนการแก้ปัญหาโดยศึกษาการแก้ปัญหา ออกเป็นแนวทางเลือกหลายทางในลักษณะของการทำงานในรูปของแบบโครงร่าง (sketch design) เพื่อการวิเคราะห์ ประเมิน เปรียบเทียบ และการตัดสินใจเลือกรูปแบบที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการดำเนินการปรับปรุงพิจารณาแบบต่อไป

1.3 ขั้นการดำเนินงาน คือการดำเนินการผลิตแบบเพื่อการทำจริง เริ่มจากการเขียนแบบรายละเอียด การทำหุ่นจำลองของจริง

1.4 ขั้นการประเมินผล คือ การประเมินผลประสิทธิภาพของงานออกแบบว่าตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในระดับใด

2. กระบวนการออกแบบตามขั้นตอนรายละเอียด คือ การกำหนดขั้นตอนของกระบวนการออกแบบเป็นขั้นตอนที่ละเอียด ให้เห็นถึงขั้นตอนของการดำเนินการที่ชัดเจน ต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน ซึ่งกระบวนการออกแบบที่กำหนดเป็นขั้นตอนรายละเอียดของกิจกรรมนี้ จะมีความแตกต่างกันไปตามเนื้อหาของงานออกแบบ แต่อาจวิเคราะห์และกำหนดเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

2.1 การกำหนดวัตถุประสงค์และขอบเขตของปัญหา

2.2 เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

2.3 ออกแบบทางเลือก

2.4 ประเมินเพื่อตัดสินใจ

2.5 พัฒนาปรับปรุง

2.6 ขึ้นออกแบบและทำจริง

2.7 ขึ้นประเมินผล

นอกจากนี้ยังได้มีผู้กล่าวถึง กระบวนการออกแบบในทำนองเดียวกันนี้อีกว่า การใช้กระบวนการออกแบบให้เป็นประโยชน์ในการทำงาน ถือเป็นยุทธวิธีการวางแผนที่รอบคอบ เพราะกระบวนการออกแบบเป็นเทคนิคในการแก้ปัญหา ซึ่งสามารถดำเนินตาม 7 ขั้นตอนต่อไปนี้ (Kaderlan N., 1991)

1. การยอมรับ ในขั้นตอนแรก นักออกแบบต้องรู้จักปัญหาที่ต้องการแก้ไขเสียก่อนและกำหนดวัตถุประสงค์สำหรับกระบวนการ พยายามคิดหาหนทาง และเริ่มลงมือ
2. การวิเคราะห์ ในขั้นตอนนี้ นักออกแบบเริ่มกำหนดขอบเขตของปัญหาที่จะนำไปสู่การค้นหาข้อเท็จจริง สืบเสาะและรวบรวมข้อความรู้ที่สามารถอธิบายว่า อะไรคือสิ่งที่นักออกแบบรู้อยู่แล้ว และอะไรคือสิ่งที่จำเป็นต้องเรียนรู้ นักออกแบบต้องรวบรวมข้อมูล หาแบบแผนและความสัมพันธ์ กล่าวคือ ต้องพยายามทำความเข้าใจกับปัญหาในทุก ๆ แง่มุมและรู้ว่าทั้งหมดนั้นมันมีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร
3. การทำให้ชัดเจน หลังจากที่มีการวิเคราะห์ความรู้เบื้องต้นแล้ว นักออกแบบจะต้องกำหนดลักษณะเฉพาะของปัญหาที่จะแก้ไขให้ชัดเจน พัฒนาและอธิบายจุดหมายของการออกแบบ รวบรวมความรู้ทั้งหมดและสร้างภาพรวมของปัญหา กำหนดวัตถุประสงค์ของการออกแบบ ระบุและหาเกณฑ์ที่จะใช้ประเมินทางออกในขั้นสุดท้าย
4. ความคิด ในขั้นตอนนี้ นักออกแบบผลิตทางเลือกเพื่อให้บรรลุจุดหมาย พัฒนาทางออกที่เป็นไปได้โดยใช้เกณฑ์ที่กำหนดไว้ในขั้นตอนก่อนหน้า
5. การเลือก เป็นจุดที่นักออกแบบมีการตัดสินใจในระหว่างทางเลือก โดยเปรียบเทียบทางออกเกี่ยวกับจุดหมายและหาทางที่ดีที่สุดที่จะกระทำต่อไป
6. ทำให้เป็นผล ขั้นตอนนี้ นักออกแบบเปลี่ยนจากการวางแผนไปสู่การกระทำ กล่าวคือ นักออกแบบมีรายละเอียดที่แน่นอนแล้วว่า จะปฏิบัติการตามทางเลือกให้บรรลุผลสำเร็จได้อย่างไร และทำตามนั้น
7. การประเมินผล เป็นขั้นสุดท้ายในกระบวนการที่ทำความคิดต่อกันมา นักออกแบบจะพิจารณาผล ข้อเสนอแนะ เพื่อการแก้ไข และเริ่มต้นเป็นวงจรอีกครั้ง

แฮงค์ เบลลิสตัน และ เอ็ดวาร์ด (Hanks K., Belliston L., and Edwards D., 1978) กล่าวว่า กระบวนการออกแบบอาจจะกินเวลาเพียง 2-3 นาที หรือหลายปี อาจจะเป็นสิ่งที่ง่ายหรือยุ่งยากได้ และอาจจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคนเพียงไม่กี่คน หรือคนเป็นหมื่นก็ได้ แต่ไม่ว่าจะง่ายหรือยาก กระบวนการออกแบบก็สามารถกำหนดเป็นขั้นตอนง่าย ๆ ได้ 6 ขั้นตอนคือ

1. การนิยามปัญหา กระบวนการออกแบบในขั้นตอนนี้ เป็นการนิยามความต้องการออกแบบและเกณฑ์ นำไปสู่การกำหนดความต้องการและขอบเขตของปัญหา เท่ากับเป็นการรวบรวมและนำเสนอข้อมูลที่มีประโยชน์
2. ความคิดเบื้องต้น การสร้างสรรค์ส่วนที่สำคัญที่สุดของกระบวนการออกแบบคือขั้นตอนความคิด ด้วยความเข้าใจที่ดีของการนิยามปัญหาจะทำให้เกิดความคิดเพื่อแก้ปัญหา ความคิดเหล่านี้เริ่มโดยการเรียนรู้ถึงขั้นตอนสร้างสรรค์ เช่น การระดมความคิด การสืบเสาะ การสำรวจหรือการถาม-ตอบ การประชุมปรึกษาหารือที่ช่วยกระตุ้นกระบวนการคิด
3. กลั่นกรองการออกแบบ ในขั้นนี้ความคิดจะถูกตรวจสอบอย่างถี่ถ้วนและอาจได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธ การตัดสินใจเบื้องต้นจะมีผลกระทบต่อจำนวนชิ้นงานที่เหลือ ความคิดหลาย ๆ ความคิดจะถูกตรวจสอบ ขยาย หรืออาจถูกทิ้งไปในการเปรียบเทียบเพื่อหาหนทางแก้ปัญหา
4. การวิเคราะห์ เป็นการประเมินอย่างถี่ถ้วนและพิจารณาความเป็นไปได้ของความคิดในการแก้ปัญหา ขั้นตอนนี้เมื่อความคิดที่ออกแบบไว้บนกระดาษใช้ได้แล้ว ก็จะนำมาทำเป็นแบบจำลองเพื่อการสังเกต เมื่อทำเป็นแบบตัวอย่างขึ้นมาแล้วก็จะมีการวิเคราะห์ปัญหาการผลิต การทำวิจัยตลาดและผู้บริโภค และเปรียบเทียบสิ่งแวดล้อมในการทำ
5. การตัดสินใจ การวิเคราะห์การแก้ปัญหาการออกแบบจะเป็นประโยชน์ในขั้นตอนนี้ และการตัดสินใจจะอยู่บนพื้นฐานของความคิดที่ได้ทดลองแล้วว่า ได้ผล การออกแบบที่ถูกปฏิเสธต้องกลับไปเริ่มกระบวนการใหม่ การตัดสินใจในขั้นนี้บอกให้รู้ว่า ความคิดนั้นจะได้รับการยอมรับให้ทำต่อไปจนสำเร็จ หรือต้องเปลี่ยนแปลงแก้ไข
6. การทำให้สำเร็จ เป็นขั้นสุดท้ายของการวาดภาพ กล่าวคือ ในขั้นตอนนี้จะเป็นเรื่องของการทำผลิตภัณฑ์และการตลาด

อย่างไรก็ตาม นักออกแบบอาจจะผสมขั้นตอนต่าง ๆ ในกระบวนการออกแบบ โดยใช้วิจารณ์ตนเองที่จะดำเนินการไปในทางที่จะทำให้เป็นผล เพราะปัญหาการออกแบบแต่ละปัญหาจะทำให้การออกแบบเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งเป็นหน้าที่ของนักออกแบบที่จะต้องค้นหาวิธีการปรับและพัฒนากระบวนการสำหรับการออกแบบแต่ละครั้งด้วยตนเอง

สำหรับการออกแบบนิเทศศิลป์นั้นก็มีลำดับขั้นตอนในการทำงานเช่นเดียวกับกระบวนการออกแบบทั่วไป ซึ่งเกร็ก เบอรัร์แมน (Gregg Berryman, 1934) ได้อธิบายถึงรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนไว้ดังนี้

1. วิจัย (research) หลังจากได้กำหนดปัญหาการทำงานเรียบร้อยแล้ว นักออกแบบจะต้องปรับปรุงรายการต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับปัญหา ได้แก่ รายการเกี่ยวกับกลุ่มประชากร แบบแผน งบประมาณ และขีดจำกัดทางด้านเวลาสำหรับการตรวจสอบ ตรงจุดนี้เองที่ต้องอาศัยการวิจัย เพราะบางครั้งการเขียนโครงการหรือเค้าโครงเสนอ (proposal) เป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งการทำให้ปัญหากระจ่างชัดจะได้มาจากการค้นคว้าเอกสารที่สัมพันธ์กับเนื้อหาและการหาข้อมูลทางด้านการตลาด ความคิดที่เข้มข้นของบุคคลหรือของกลุ่มจะเสนอออกมาอย่างเป็นระบบ ขั้นตอนนี้อาจจะเป็นขั้นตอนเริ่มต้นที่สำคัญที่สุดในบรรดากระบวนการทั้งหมด เพราะว่าตามปกติแล้วการวิจัยที่มีคุณภาพ ตรงปัญหา จะช่วยแก้ปัญหาได้อย่างเกือบสมบูรณ์ และการวิจัยที่เป็นรูปธรรมจะช่วยลดเวลาในการออกแบบและช่วยตอกย้ำการมองปัญหาที่จำเป็นให้เห็นเด่นชัดยิ่งขึ้น

2. ภาพร่างขนาดเล็ก (thumbnail) ภาพร่างเสนอความคิดพื้นฐานขนาดเล็ก นับเป็นกระบวนการแรกที่จะแปลความวิจัยออกมาเป็นรูปแบบที่มองเห็นได้ นักออกแบบจะคิดไปพร้อมกับการใช้ดินสอร่างภาพเล็ก ๆ ขึ้นมา การร่างภาพขนาดเล็กนี้จะช่วยกระตุ้นให้นักออกแบบตรวจสอบ ค้นหาหาทางเลือกความคิดรวบยอดต่าง ๆ และเกิดการเปรียบเทียบความคิดรวบยอดเหล่านั้น ภาพร่างมากมายเหล่านี้เป็นความลับระหว่างนักออกแบบและไคเรคเตอร์ไม่ใช่สำหรับลูกค้า ภาพร่างจึงมีขนาดเล็ก เร็ว และโดยประมาณ ยังไม่จำเป็นต้องแสดงรายละเอียดหรือความคิดที่โดดเด่นเพียงความคิดเดียว ซึ่งเทคนิคการร่างภาพเล็ก ๆ จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการฝึกฝนจนเคยชิน

3. ร่างหยาบ (rough) ขั้นตอนร่างหยาบเป็นขั้นตอนที่ปรับปรุงการร่างภาพขนาดเล็กให้มีขนาดใหญ่ขึ้น มีรายละเอียดมากขึ้น เส้นชัดมากขึ้น กำหนดตัวอักษรหยาบ ๆ ในตำแหน่งที่ต้องการ จุดประสงค์หลักก็คือ เป็นการตรวจสอบให้ใกล้ชิดขึ้นในความต่อเนื่องกับขั้นแรก โดยตรวจสอบสี ตัวอักษร และทางเลือกของภาพประกอบ ขั้นตอนนี้ก็ไม่จำเป็นต้องให้ลูกค้า เป็นขั้นตอนที่จะคาดเดาและทดสอบความคิดที่โดดเด่นว่าจะเป็นไปได้หรือไม่ บางครั้งการร่างภาพหยาบก็ช่วยให้เกิดผลอย่างใหม่จากความยุ่งยากมาสู่ความชัดเจน และขั้นร่างหยาบ 3 มิติก็ช่วยในการตรวจสอบรูปร่างของบรรจุภัณฑ์ ป้ายและนิทรรศการได้อย่างดียิ่ง

4. กระจ่างชัด (comprehensive) ขั้นสุดท้ายของภาพร่างก็คือ ขั้นทำให้เกิดความกระจ่างชัดหรือขั้นแบบจำลอง (models) และนำเสนอต่อลูกค้า ขั้นนี้ลูกค้าจะตอบตกลงหรือปฏิเสธ ถ้าปฏิเสธก็จะต้องมีการนำเสนออีกจนกระทั่งลูกค้าพึงพอใจ ถ้าลูกค้ายืนยันตกลง งานขั้นต่อ ๆ ไปก็จะติดตามมา คือ การเตรียมพิมพ์ แบบกระจ่างชัด (comp) อาจรวมถึงการกำหนดสี แบบตัวพิมพ์ ภาพถ่าย ภาพประกอบ ฯลฯ การเสนอในขั้นนี้ควรมีสัก 2-3 แบบ ที่แสดงแนวความคิด (concept) เด่นจริง ๆ และโดยความเป็นจริงแล้ว นักออกแบบจะต้องเตรียมพร้อมสำหรับการแก้ไข ถ้าเป็นการเสนองานโฆษณาในสิ่งพิมพ์ ก็อาจจะเสนอแบบจำลองลงในสิ่งพิมพ์ฉบับจริงด้วย ถ้าเป็นบรรจุภัณฑ์ (package) ก็ควรเสนอเปรียบเทียบกับบรรจุภัณฑ์ซึ่งเป็นคู่แข่งกัน หรือบรรจุภัณฑ์เด่นในตลาด

5. พร้อมที่จะถ่าย (camera-ready art) หลังจากการออกแบบได้รับการยอมรับแล้ว จะต้องถ่ายแบบเป็นขาวดำเพื่อเตรียมเป็นแบบส่งเข้าพิมพ์ ขั้นนี้เป็นขั้นทำจริงและชัดเจนสำหรับการพิมพ์ โดยเสนอภาพถ่ายหรือสไลด์แบบไปพร้อมกัน

6. งานพิมพ์ (printed piece) ขั้นนี้เป็นขั้นสุดท้ายของกระบวนการทั้งหมด มักจะมีการตรวจสอบขั้นสุดท้ายอีกครั้งก่อนพิมพ์ ตรวจสอบให้ตรงเป้าหมาย ควบคุมเวลาและงบประมาณ สำหรับนักออกแบบก็จะเก็บรวบรวมตัวอย่างงานพิมพ์ไว้เป็นบันทึกส่วนตัว

โรเบิร์ต ชาเลส สมิท (Robert Charles Smith, n.d.) กล่าวถึง ขั้นตอนการออกแบบสิ่งพิมพ์ว่า ขั้นแรก นักออกแบบจะพัฒนาภาพร่างขนาดเล็ก ส่วนในขั้นภาพร่าง

หายาหรือเลย์เอาท์ที่กระจ่ายชัดเจน นักออกแบบจะวาดภาพขนาดใหญ่กว่าด้วยดินสอ มาร์คเกอร์ หรือปากกา เพื่อแสดงขนาดและน้ำหนักที่ชัดเจน มีการกำหนดตัวอักษรอย่างคร่าว ๆ เพื่อแสดงถึงตำแหน่ง ขนาด และน้ำหนักหรือสีของภาคหัว สำหรับภาพถ่าย แผนภูมิ และภาพประกอบ จะถูกร่างขึ้นด้วยในขนาดที่แท้จริง โดยมีการให้สีหรือน้ำหนักคร่าว ๆ เกี่ยวกับรายละเอียดที่จะแสดงให้เห็นจินตนาการ ส่วนแบบร่างที่ทำอย่างปราณีตจนดูเหมือนเป็นงานสำเร็จ เราเรียกว่า "comp" หรือ comprehensive rendering เพื่อใช้สำหรับนำเสนอต่อลูกค้า และถ้าได้รับการอนุมัติในขั้นนี้แล้วก็จะเป็นส่วนขั้นตอนของการพิมพ์ โดยก่อนพิมพ์จะมีการจัดตัวอักษรในส่วนของภาคหัวและรายละเอียด ภาพถ่าย ภาพวาด หรือแผนภูมิ จะถูกทำให้เสร็จเรียบร้อย มีการเลือกกระดาษและโรงพิมพ์ จัดทำแผนเกี่ยวกับตารางเวลาการผลิต และดำเนินการต่าง ๆ ไปตามนั้น

นอกจากนั้นในการสร้างสรรค์งานโฆษณาที่มีขั้นตอนการปฏิบัติงานตามกระบวนการออกแบบเช่นกัน คือ

1. ขั้นตอนของการกำหนดปัญหาและวัตถุประสงค์ในการทำโฆษณาครั้งนั้น
2. ขั้นตอนของการรวบรวมข้อมูลและข้อเท็จจริง
3. ขั้นตอนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล
4. ขั้นตอนของการหาทางเลือกและแนวทางในการแก้ไขปัญหา
5. การกำหนดกลยุทธ์และวิธีการปฏิบัติ
6. การกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการทดสอบประเมินผลงานโฆษณา

(คาร์ณี พานทอง พาลุสุข, 2531)

กระบวนการออกแบบจึงเป็นสิ่งที่สำคัญในการทำงานออกแบบนิเทศศิลป์ การออกแบบที่ดีขึ้นอยู่กับความสามารถของนักออกแบบที่จะดำเนินการตามโครงสร้างของปัญหาได้ ถูกวิธี ซึ่งจากขั้นตอนของกระบวนการออกแบบที่มีผู้กล่าวถึงข้างต้นนี้ สามารถสรุปเป็นข้อหลัก ๆ สำหรับการปฏิบัติได้ 5 ข้อดังต่อไปนี้คือ

1. การกำหนดปัญหาในการออกแบบ รวมทั้งการกำหนดวัตถุประสงค์และขอบเขตของปัญหา
2. การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล
3. การค้นหาแนวทางในการแก้ปัญหา (แนวทางการออกแบบ)
4. การปฏิบัติการออกแบบตามแนวทางที่ตัดสินใจเลือก
5. การประเมินผลงานออกแบบตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

การจัดการเรียนการสอนออกแบบนิเทศศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษา

ปัจจุบันนี้มีสถาบันอุดมศึกษาที่เปิดสอนในสาขาออกแบบนิเทศศิลป์อยู่หลายแห่ง ทั้งสถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชน เนื่องจากความนิยมของผู้เรียนมีมากขึ้น ประกอบกับความต้องการบุคลากรทางด้านนี้ในตลาดแรงงานมีสูงขึ้นด้วย โดยเฉพาะในช่วงที่กำลังมีการแข่งขันทางเศรษฐกิจกันอย่างมากในขณะนี้ สถาบันอุดมศึกษา ซึ่งมีหน้าที่ผลิตบัณฑิตเพื่อไปรับใช้สังคม จึงต้องมีการจัดการเรียนการสอนเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมดังกล่าว สำหรับในปีการศึกษา 2535 มีสถาบันอุดมศึกษาที่เปิดสอนในสาขาออกแบบนิเทศศิลป์ ระดับปริญญาตรี และมีนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 4 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายแล้ว จำนวน 8 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยศิลปากร, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง, มหาวิทยาลัยรังสิต, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต, สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา และสถาบันราชภัฏพระนคร โดยแต่ละแห่งมีการจัดการเรียนการสอนในสาขาวิชาออกแบบนิเทศศิลป์ตามโครงสร้างหลักสูตรต่อไปนี้

หลักสูตรสาขาการออกแบบนิเทศศิลป์ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (2532) กำหนดให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 140 หน่วยกิต โครงสร้างหลักสูตรประกอบด้วย

1. หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป	ไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต
2. หมวดวิชาเฉพาะด้าน	
2.1 วิชาแกน	จำนวน 17 หน่วยกิต

2.2 วิชาเอก จำนวน 79 หน่วยกิต

3. หมวดวิชาเลือกเสรี ไม่น้อยกว่า 14 หน่วยกิต

หลักสูตรวิชาโท : ให้นักศึกษาต่างสาขาเลือกเรียนจากหมวดวิชาเลือกเสรีเป็นวิชาโทได้
18 หน่วยกิต

หลักสูตรภาควิชานิเทศศิลป์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยี-
พระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง (2531) กำหนดให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร
137 หน่วยกิต โครงสร้างหลักสูตรประกอบด้วย

1. หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป จำนวน 31 หน่วยกิต

2. หมวดวิชาเฉพาะ

2.1 กลุ่มวิชาพื้นฐานทางวิชาชีพ จำนวน 38 หน่วยกิต

2.2 กลุ่มวิชาเอก จำนวน 62 หน่วยกิต

(ในกลุ่มวิชาเอกนี้ มีวิชาที่ต้องเรียนร่วมกัน 38 หน่วยกิต ส่วนอีก 24 หน่วยกิตให้เรียน
ในสาขาวิชาที่สนใจคือ สาขาวิชาออกแบบสิ่งพิมพ์หรือสาขาวิชาภาพยนตร์)

3. หมวดวิชาเลือกเสรี จำนวน 6 หน่วยกิต

หลักสูตรสาขาวิชาการออกแบบนิเทศศิลป์ คณะศิลปกรรม มหาวิทยาลัยรังสิต
(2533) กำหนดให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 135 หน่วยกิต โครง
สร้างหลักสูตร ประกอบด้วย

1. หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป ไม่น้อยกว่า 32 หน่วยกิต

2. หมวดวิชาเฉพาะด้าน

2.1 กลุ่มวิชาแกน ไม่น้อยกว่า 16 หน่วยกิต

2.2 กลุ่มวิชาเอกบังคับ ไม่น้อยกว่า 60 หน่วยกิต

2.3 กลุ่มวิชาเสริมเอกหรือวิชาโท ไม่น้อยกว่า 18 หน่วยกิต

3. หมวดวิชาเลือกเสรี ไม่น้อยกว่า 9 หน่วยกิต

หลักสูตรสาขาวิชาการออกแบบนิเทศศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
กรุงเทพ (2532) กำหนดให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร ไม่น้อยกว่า 137 หน่วยกิต
โครงสร้างหลักสูตรประกอบด้วย

1. หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป	จำนวน	36 หน่วยกิต
2. หมวดวิชาเฉพาะด้าน		
2.1 วิชาพื้นฐานวิชาชีพ	จำนวน	29 หน่วยกิต
2.2 วิชาเอก-บังคับ	จำนวน	51 หน่วยกิต
2.3 วิชาเอก-เลือก	จำนวน	15 หน่วยกิต
3. หมวดวิชาเลือกเสรี	จำนวน	6 หน่วยกิต

หลักสูตรโปรแกรมวิชาศิลปกรรม สายศิลปกรรมและศิลปประยุกต์ คณะมนุษย-
ศาสตร์ สถาบันราชภัฏ (2531) กำหนดให้มีหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 130 หน่วยกิต
โครงสร้างหลักสูตรประกอบด้วย

1. หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป	จำนวน	32 หน่วยกิต
2. หมวดวิชาเฉพาะด้าน		
2.1 กลุ่มวิชาเนื้อหา	จำนวน	71 หน่วยกิต
2.2 กลุ่มวิชาวิทยาการจัดการ	จำนวน	16 หน่วยกิต
2.3 กลุ่มวิชาปฏิบัติการและ ฝึกประสบการณ์วิชาชีพ	จำนวน	5 หน่วยกิต
3. หมวดวิชาเลือกเสรี	จำนวน	6 หน่วยกิต

จากการศึกษาถึงโครงสร้างหลักสูตรสาขาวิชาการออกแบบนิเทศศิลป์ของสถาบันที่ทำการ
ศึกษาทั้งหมดนี้ทำให้เห็นว่า โครงสร้างหลักสูตรของแต่ละสถาบันไม่มีความแตกต่างกัน
ในเรื่องการจัดหมวดหมู่วิชา กล่าวคือ การจัดหมวดหมู่วิชา แบ่งออกเป็น 3 หมวด คือ
หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป หมวดวิชาเฉพาะหรือหมวดวิชาเฉพาะด้าน และหมวดวิชาเลือกเสรี
ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะเป็นระเบียบข้อกำหนดของสถาบันอุดมศึกษาทั่วไป ในแต่ละหมวดวิชา

จะแบ่งเป็นกลุ่มวิชาต่าง ๆ ซึ่งกลุ่มวิชาที่อยู่ในหมวดวิชาพื้นฐานทั่วไปจะเหมือนกันทุกแห่ง แต่กลุ่มวิชาในหมวดวิชาเฉพาะอาจมีแตกต่างกันบ้าง แต่โดยหลักแล้วก็คือ มีกลุ่มวิชาที่เรียนเกี่ยวกับพื้นฐานทางศิลปะ กับกลุ่มวิชาที่เรียนทางด้านวิชาชีพเฉพาะสาขาเช่นเดียวกัน สำหรับจำนวนหน่วยกิตนั้นกำหนดแตกต่างกันไปในแต่ละสถาบัน แต่น้ำหนักความสำคัญเน้นไปที่หมวดวิชาเฉพาะเหมือนกันทุกแห่ง

ศิลปนิพนธ์

ศิลปนิพนธ์สาขาออกแบบนิเทศศิลป์

ศิลปนิพนธ์สาขาออกแบบนิเทศศิลป์นี้ ในบางสถาบันใช้ชื่อว่า วิทยานิพนธ์ หรือ โครงการพิเศษออกแบบนิเทศศิลป์ ในหลักสูตรสาขาวิชาการออกแบบนิเทศศิลป์ของทุกสถาบัน จะกำหนดให้วิชาศิลปนิพนธ์อยู่ในหมวดวิชาเฉพาะด้าน มีจำนวนหน่วยกิตของวิชาแตกต่างกันไปดังนี้

มหาวิทยาลัยศิลปากร (2532) กำหนดให้วิชาศิลปนิพนธ์ มีจำนวนหน่วยกิตเท่ากับ 10 หน่วยกิต เป็นชั่วโมงปฏิบัติการ 20 ชั่วโมง และศึกษาด้วยตนเอง 10 ชั่วโมง โดยจัดให้อยู่ในกลุ่มของวิชาเอก หมวดวิชาเฉพาะด้าน

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง (2531) กำหนดให้วิชาวิทยานิพนธ์มีจำนวนหน่วยกิตเท่ากับ 8 หน่วยกิต เป็นชั่วโมงปฏิบัติการ 24 ชั่วโมง โดยจัดให้อยู่ในกลุ่มวิชาเอก หมวดวิชาเฉพาะ

มหาวิทยาลัยรังสิต (2533) กำหนดให้วิชาศิลปนิพนธ์ มีจำนวนหน่วยกิตเท่ากับ 10 หน่วยกิต เป็นชั่วโมงบรรยาย 2 ชั่วโมง ชั่วโมงปฏิบัติการ 24 ชั่วโมง และศึกษาด้วยตนเอง 6 ชั่วโมง โดยจัดให้อยู่ในกลุ่มวิชาเอกบังคับ หมวดวิชาเฉพาะด้าน

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ กำหนดให้วิชาศิลปนิพนธ์ มีจำนวนหน่วยกิตเท่ากับ 9 หน่วยกิต เป็นชั่วโมงปฏิบัติการ 18 ชั่วโมง โดยจัดให้อยู่ในกลุ่มของวิชาเอก-บังคับ หมวดวิชาเฉพาะด้าน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2531) กำหนดให้วิชาศิลปนิพนธ์ มีจำนวนหน่วยกิตเท่ากับ 8 หน่วยกิต เป็นชั่วโมงปฏิบัติการ 16 ชั่วโมง โดยจัดให้อยู่ในกลุ่มวิชาชีพ หมวดวิชาเฉพาะด้าน

สถาบันราชภัฏ (2531) กำหนดให้วิชาโครงการพิเศษออกแบบนิเทศศิลป์ มีจำนวนหน่วยกิตเท่ากับ 4 หน่วยกิต เป็นชั่วโมงปฏิบัติการ 200 ชั่วโมง โดยจัดให้อยู่ในกลุ่มวิชาเนื้อหา หมวดวิชาเฉพาะด้าน

เมื่อพิจารณาศิลปนิพนธ์สาขาออกแบบนิเทศศิลป์ตามที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะเห็นว่าศิลปนิพนธ์เป็นวิชาที่มีหน่วยกิตมากเป็นพิเศษ คือ มากกว่าวิชาอื่น ๆ ในหลักสูตร และเวลาในการเรียนทั้งหมดหรือเกือบทั้งหมดเป็นชั่วโมงปฏิบัติการ ซึ่งก็แสดงว่าศิลปนิพนธ์เป็นวิชาภาคปฏิบัตินั่นเอง ดังนั้นการประเมินผลศิลปนิพนธ์สาขาออกแบบนิเทศศิลป์จึงควรจะทำตามหลักการประเมินภาคปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วย การประเมินใน 4 ด้าน คือ ด้านความรู้พื้นฐาน ด้านกระบวนการ ด้านผลงาน และด้านคุณลักษณะในการทำงาน (จรัญ คำยัง, ม.ป.ป.)

นอกจากนั้นศิลปนิพนธ์ยังเป็นวิชาที่นักศึกษาในชั้นปีที่ 4 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายต้องเรียน โดยลักษณะของการเรียนการสอนเป็นแบบการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ดังที่อธิบายไว้ในคำอธิบายรายวิชาต่อไปนี้

มหาวิทยาลัยศิลปากร (2532) กล่าวว่า วิชาศิลปนิพนธ์ (Thesis) มีวิชาบังคับก่อนคือ การออกแบบนิเทศศิลป์ 6 ในการทำศิลปนิพนธ์ นักศึกษาต้องเป็นผู้เลือกเรื่องหรือหัวข้อด้วยตนเอง โดยได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการศิลปนิพนธ์ของภาควิชาเสียก่อน และปฏิบัติงานออกแบบตามระเบียบว่าด้วยการทำศิลปนิพนธ์จนเสร็จเรียบร้อย และเสนอผลงานให้คณะกรรมการตรวจและตัดสินศิลปนิพนธ์ การตัดสินถือค่าระดับ 2.00 (C) เป็นเกณฑ์การสอบผ่าน

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง (2531) กล่าวว่าวิชา

วิทยานิพนธ์ (Thesis in Communication Arts) เป็นการศึกษาโดยการนำเอาความรู้ที่ได้ศึกษามาตลอดหลักสูตรเป็นแนวทางในการทำวิทยานิพนธ์ นักศึกษาจะเสนอโครงการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อที่มีความถนัดและสนใจเป็นพิเศษ และหัวข้อดังกล่าว จะต้องได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการวิทยานิพนธ์ ซึ่งคณะฯเป็นผู้แต่งตั้ง ในการทำวิทยานิพนธ์ จะต้องมีส่วนตอนของการศึกษา มีการค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีเหตุผล มีการกำหนดขอบเขต การวางแผนความคิด เพื่อให้ออกเป็นผลงานที่สมบูรณ์ งานวิทยานิพนธ์จะต้องประกอบด้วย ภาคเอกสารการค้นคว้า และงานออกแบบสร้างสรรค์ทางนิเทศศิลป์ (ทางด้านสิ่งพิมพ์ หรือ ภาพยนตร์-วิดีโอ) การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์จะต้องปฏิบัติตามระเบียบการทำวิทยานิพนธ์ของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยรังสิต (2533) กล่าวว่า วิชาศิลปนิพนธ์ (Thesis) มีวิชาบังคับก่อนคือ โครงการศิลปนิพนธ์ นักศึกษาเลือกหัวข้อในการปฏิบัติงานต่อเนื่องจากวิชาโครงการศิลปนิพนธ์ โดยได้รับความเห็นชอบจากกรรมการศิลปนิพนธ์ การปฏิบัติงานเน้นความคิดสร้างสรรค์ และความสมบูรณ์ในลักษณะของการปฏิบัติวิชาชีพ ผลงานที่ผ่านการตรวจแล้วจะต้องจัดเป็นนิทรรศการ เพื่อนำเสนอแก่ผู้สนใจทั่วไปเข้าชม

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ (2532) กล่าวว่า วิชาศิลปนิพนธ์ (Art Thesis) นักศึกษาจะต้องเสนอเรื่องหรือหัวข้อซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการตรวจและตัดสินศิลปนิพนธ์ ด้วยการเสนอโครงร่าง วัตถุประสงค์ของโครงการ การกำหนดขอบเขต การวิเคราะห์ การกำหนดแนวความคิดในการออกแบบ เพื่อสร้างสรรค์งานออกแบบที่สมบูรณ์ และต้องผ่านการตรวจของคณะกรรมการตามขั้นตอนที่กำหนด งานศิลปนิพนธ์จะต้องประกอบด้วยภาคเอกสารค้นคว้า และผลงานการออกแบบนิเทศศิลป์

มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต (2531) กล่าวว่า วิชาศิลปนิพนธ์ (Art Thesis) มีวิชาบังคับก่อนคือ การออกแบบนิเทศศิลป์ 6 และสอบผ่านทุกรายวิชาในกลุ่มวิชาชีพ ไม่น้อยกว่า 60 หน่วยกิต ในการทำศิลปนิพนธ์นักศึกษาต้องเป็นผู้เลือกเรื่องหรือหัวข้อด้วยตนเองใน

สาขาวิชาออกแบบนิเทศศิลป์ โดยได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการศิลปนิพนธ์ของภาค
วิชาเสียก่อน และปฏิบัติงานออกแบบตามระเบียบว่าด้วยการทำศิลปนิพนธ์

สถาบันราชภัฏ (2531) กล่าวว่า วิชาโครงการพิเศษออกแบบนิเทศศิลป์
(Special Project : Visual Communication Design) นักศึกษาต้องเลือกหัวข้อ
เรื่องเพื่อปฏิบัติงานออกแบบที่สมบูรณ์ ซึ่งจะได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการตรวจและ
ตัดสินโครงการพิเศษเฉพาะบุคคล ส่วนการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามขั้นตอนที่คณะกรรมการจะ
กำหนดให้จนกว่าผลงานจะแล้วเสร็จ และต้องผ่านการตรวจของคณะกรรมการ และต้องจัด
นิทรรศการผลงานให้ผู้สนใจได้ชม

จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้จะเห็นว่า ศิลปนิพนธ์เป็นวิชาที่มีความสำคัญมากในหลักสูตร
การศึกษาสาขาออกแบบนิเทศศิลป์ เพราะเป็นวิชาที่นักศึกษาต้องแสดงศักยภาพในการทำงาน
ของตนเองออกมาอย่างเต็มที่ในทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนของการกำหนดปัญหา การ
รวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล การคิดค้นหาแนวทางการออกแบบ
ตลอดจนการลงมือปฏิบัติการออกแบบ เพื่อผลิตผลงานออกแบบนิเทศศิลป์ที่มีคุณค่าทางความคิด
และมีความสมบูรณ์ทางรูปแบบออกมาให้ได้ การทำศิลปนิพนธ์สาขาออกแบบนิเทศศิลป์ ของ
นักศึกษาชั้นปีที่ 4 จึงเปรียบเสมือนเป็นการทดสอบความรู้ความสามารถรวบยอดของนักศึกษา
ในการปฏิบัติงานออกแบบนิเทศศิลป์ ก่อนที่นักศึกษาจะจบการศึกษาในสาขาวิชาชั้นนี้ เพื่อออก
ไปสู่ตลาดแรงงานจริง ๆ

และจากการวิเคราะห์คำอธิบายรายวิชาข้างต้นนี้พบว่า ลักษณะของวิชาศิลปนิพนธ์
ในแต่ละสถาบันมิได้แตกต่างกัน กล่าวคือ ศิลปนิพนธ์เป็นการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โดย
ผู้เรียนเสนอหัวข้อที่ตนเองมีความถนัดและสนใจ ต่อคณะกรรมการตรวจและตัดสินศิลปนิพนธ์
เพื่อขออนุมัติทำเป็นศิลปนิพนธ์ โดยต้องกำหนดวัตถุประสงค์ และขอบเขตของโครงการให้
ชัดเจน มีการวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อกำหนดแนวความคิดในการออกแบบ เพื่อสร้าง
สรรค์เป็นผลงานออกแบบนิเทศศิลป์ที่สมบูรณ์ และในบางสถาบันก็กำหนดให้มีภาคเอกสาร

การค้นคว้า และให้มีการจัดแสดงผลงานที่เป็นนิทรรศการด้วย

นอกจากนี้การศึกษารายละเอียดของคำอธิบายรายวิชา ทำให้สามารถวิเคราะห์ และสังเคราะห์เป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมของวิชาศิลปนิพนธ์ ได้ดังนี้

1. นักศึกษาแสดงขั้นตอนของการศึกษาค้นคว้าข้อมูล เพื่อทำศิลปนิพนธ์ได้
2. นักศึกษาสามารถคัดเลือกข้อมูลได้อย่างมีเหตุผล
3. นักศึกษาสามารถวางโครงการในการทำงานได้อย่างเหมาะสม
4. นักศึกษาสามารถสรุปแนวความคิดในการออกแบบได้
5. นักศึกษาสามารถออกแบบผลงานที่มีความคิดสร้างสรรค์ได้
6. นักศึกษาสามารถผลิตผลงานออกแบบที่มีความสมบูรณ์ด้านรูปแบบได้

และเมื่อพิจารณาวัตถุประสงค์ ทั้ง 6 ข้อข้างต้นนี้จะเห็นว่า พฤติกรรมที่คาดหวังว่าจะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านพุทธิพิสัย (cognitive domain) เน้นไปที่การสังเคราะห์ (ข้อ 3, 4, 5) การนำไปใช้ (ข้อ 1, 6) และการวิเคราะห์ (ข้อ 2) พฤติกรรมในข้อ 1-4 สามารถสังเกตได้จากกระบวนการทำงาน และพฤติกรรมในข้อ 5-6 สามารถสังเกตได้จากผลงาน

ดังนั้นการประเมินผลศิลปนิพนธ์สาขาออกแบบนิเทศศิลป์ จึงต้องประเมินตามวัตถุประสงค์ของวิชาศิลปนิพนธ์ เพื่อจะได้ทราบว่าผู้เรียนบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ โดยพิจารณาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านจิตพิสัย (affective domain) และทักษะพิสัย (psychomotor domain) ร่วมกันไปด้วย เพราะการประเมินผลศิลปนิพนธ์สาขาออกแบบนิเทศศิลป์เป็นการประเมินผลภาคปฏิบัติ ที่ใช้วิธีการทดสอบโดยการให้ปฏิบัติงานจริง ซึ่งการปฏิบัติงานศิลปะเกี่ยวข้องกับอย่างมากกับพฤติกรรมทางด้านจิตพิสัยและทักษะพิสัยของผู้เรียน

การประเมินผลศิลปนิพนธ์สาขาออกแบบนิเทศศิลป์

จากการศึกษาเอกสารระเบียบการทำศิลปนิพนธ์ และเอกสารประกอบการประเมินผลศิลปนิพนธ์ของสถาบันต่าง ๆ ที่ทำการศึกษาในครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงสภาพของการประเมินผลศิลปนิพนธ์สาขาออกแบบนิเทศศิลป์ ตามที่มีบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรโดยจะนำเสนอรายละเอียดในแต่ละสถาบัน ดังนี้

มหาวิทยาลัยศิลปากร (2534) ระเบียบการทำศิลปนิพนธ์ในข้อที่เกี่ยวกับการตรวจและตัดสินศิลปนิพนธ์ กำหนดไว้ว่า ขั้นตอนในการตรวจศิลปนิพนธ์แบ่งออกเป็น 4 ขั้น (โดยเรียกย่อ ๆ ว่า 4 ต.) คือ

การตรวจขั้น ต.1 นักศึกษาต้องเสนอแนวความคิดของการออกแบบในลักษณะของเอกสารประกอบศิลปนิพนธ์ บทที่ 1 และ 2 พร้อมแบบร่างเบื้องต้น (preliminary sketch) ต่อคณะกรรมการตรวจและตัดสินศิลปนิพนธ์

การตรวจขั้น ต.2 นักศึกษาต้องเสนอผลงานแบบร่างที่สมบูรณ์ (sketch design) หรือหุ่นจำลองของผลงานทั้งหมดและเอกสารต่อคณะกรรมการฯ ในกรณีที่นักศึกษาไม่ผ่านการตรวจในครั้งนี้ คณะกรรมการจะพิจารณาตัดสินให้นักศึกษาถอนรายวิชานี้

การตรวจขั้น ต.3 นักศึกษาต้องเสนอผลงานออกแบบที่เสร็จสมบูรณ์ จำนวนไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของงานทั้งหมดในโครงการ และเอกสารแนวทางการปรับปรุงแก้ไขงานจากการตรวจขั้น ต.2

การตรวจขั้น ต.4 นักศึกษาต้องเสนอผลงานออกแบบทั้งหมด พร้อมเอกสารประกอบศิลปนิพนธ์ต้นฉบับที่เสร็จสมบูรณ์ ให้คณะกรรมการตรวจแก้ไขก่อนนำไปพิมพ์เข้าเล่ม

ส่วนเกณฑ์การให้คะแนนกำหนดไว้ว่า จะพิจารณาจากหัวข้อต่อไปนี้คือ

1. ความคิดสร้างสรรค์
2. คุณค่าของงานในลักษณะของประโยชน์ใช้สอยและความงาม
3. เทคนิคของการสร้างงาน
4. การนำเสนอผลงาน

ซึ่งเกณฑ์ดังกล่าวกำหนดไว้ในการตรวจแต่ละขั้นตอนนี้ ดังนี้

การตรวจ ต.1 นิจรรณา

- การนำเสนอผลงาน
- วิธีการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และการนำข้อมูลมาใช้ในการออกแบบ
- แนวทางในการออกแบบ ความหลากหลายในการหาแนวความคิดในการออกแบบ

ร่างเบื้องต้น และการเลือกนำมาใช้อย่างเหมาะสม

การตรวจ ต.2 นิจรรณา

- การนำเสนอผลงาน
- พัฒนาการจากแบบร่างเบื้องต้น พร้อมทั้งแนวทางการแก้ไขปัญหาในการออกแบบ
- ความคิดสร้างสรรค์ในงานออกแบบ (ความงามและประโยชน์ใช้สอย)
- เทคนิคในการสร้างงาน
- ความเป็นไปได้ของการดำเนินงานในขั้นตอนนี้ต่อไป

การตรวจ ต.3 นิจรรณา

- การนำเสนอผลงาน
- พัฒนาการต่อเนื่องของงานมาสู่งานจริง
- เทคนิคในการสร้างงาน
- ความสมบูรณ์ของผลงานแต่ละขั้นตามเกณฑ์ที่กำหนด (50%)

การตรวจ ต.4 นิจรรณา

- การนำเสนอผลงาน
- คุณค่าของผลงานโดยรวมทั้งโครงการ

เกณฑ์การตัดสิน กำหนดให้คะแนนเต็มสำหรับการตรวจทุกครั้งเท่ากับ 10 คะแนน และผลรวมของคะแนนตลอดทั้งโครงการคิดจาก การตรวจครั้งที่ 1 = 10% การตรวจครั้งที่ 2 = 30% การตรวจครั้งที่ 3 = 20% และการตรวจครั้งที่ 4 = 40%

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง (2535) กำหนดเกณฑ์ การตรวจวิทยานิพนธ์ไว้ 2 แนว คือ เกณฑ์การตรวจวิทยานิพนธ์ของสาขาออกแบบสิ่งพิมพ์ กับเกณฑ์การตรวจวิทยานิพนธ์ของสาขาภาพยนตร์ เนื่องจากมีลักษณะการจัดการเรียน การสอนแยกออกเป็น 2 สาขาชัดเจน

เกณฑ์การตรวจวิทยานิพนธ์สาขาออกแบบสิ่งพิมพ์ มีหัวข้อการพิจารณาดังนี้

1. ความคิดสร้างสรรค์ (creative)
2. การนำเสนอผลงาน (presentation)

เกณฑ์การตรวจวิทยานิพนธ์สาขาภาพยนตร์ มีหัวข้อการพิจารณาซึ่งมีคะแนนร้อยละ

10 คะแนน ดังนี้

1. วิธีการนำเสนองาน
2. ความสมบูรณ์ของเอกสาร ข้อมูล และการอ้างอิง
3. การเตรียมงาน
4. บทภาพยนตร์ (เนื้อหา การสื่อสาร เรื่องราว ความคิดสร้างสรรค์)
5. การกำกับภาพ (การถ่ายทำ การจัดแสง องค์ประกอบภาพ และการ

เคลื่อนไหวกล้อง)

6. การตัดต่อลำดับภาพและเสียง
7. การกำกับการแสดง (การแสดง การควบคุมโทนและอารมณ์ของเรื่องราว)
8. ความสวยงามและเหมาะสมของการกำกับศิลป์ (ออกแบบฉาก องค์ประกอบ

ศิลป์)

9. การบันทึกเสียง ดนตรี และเสียงประกอบ
10. ความรับผิดชอบ และความตั้งใจทำงาน

มหาวิทยาลัยรังสิต (2535) กำหนดขั้นตอนในการตรวจศิลปนิพนธ์ไว้ 4 ขั้นตอน

(4 ต.) ได้แก่

การตรวจขั้น ต.1 นักศึกษาต้องเสนอแนวทางการคิดสร้างสรรค์ของการออก

แบบพร้อมกับแบบร่างเบื้องต้น ต่อคณะกรรมการตรวจและตัดสินศิลปนิพนธ์

การตรวจชั้น ต.2 นักศึกษาต้องเสนอผลงานแบบร่างที่สมบูรณ์ หรือหุ่นจำลองซึ่งเป็นผลงานที่มีการพัฒนา หรือปรับปรุงมาจากขั้นตอน ต.1 ต่อคณะกรรมการ ในกรณีที่นักศึกษาไม่ผ่านการตรวจในครั้งนี้ คณะกรรมการจะพิจารณาให้นักศึกษาถอนรายวิชานี้

การตรวจชั้น ต.3 นักศึกษาต้องนำเสนอผลงานออกแบบที่เสร็จสมบูรณ์จำนวนไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนงานทั้งหมดในโครงการ ในกรณีที่นักศึกษาไม่ผ่านการตรวจในครั้งนี้ คณะกรรมการจะพิจารณาให้นักศึกษาถอนรายวิชานี้

การตรวจชั้น ต.4 นักศึกษาต้องเสนอผลงานออกแบบที่เสร็จสมบูรณ์ทั้งหมด พร้อมเอกสารประกอบศิลปนิพนธ์ต้นฉบับที่เสร็จสมบูรณ์ เพื่อให้คณะกรรมการตรวจแก้ไขก่อนนำไปพิมพ์เข้าเล่ม

ส่วนเกณฑ์การให้คะแนน กำหนดไว้ว่าจะพิจารณาจากหัวข้อต่อไปนี้ คือ

1. ความคิดสร้างสรรค์ (creative idea)
2. ความสวยงาม (aesthetic) และคุณค่าของงานในลักษณะของประโยชน์

ใช้สอย (functional)

3. กระบวนการหรือเทคนิคของการสร้างงาน (processing and technics)
4. การนำเสนอผลงาน (presentation)
5. ผลสำเร็จหรือความสมบูรณ์ของผลงาน (execution)

การตัดสินคิดจากคะแนนเฉลี่ยในการตรวจของคณะกรรมการ โดยกำหนดให้

น้ำหนักคะแนนในการตรวจแต่ละขั้นตอนของงาน 2 ประเภท มีความแตกต่างกันคือ งานออกแบบเลขศิลป์สิ่งพิมพ์ กำหนดให้น้ำหนักคะแนน ต.1 = 25% ต.2 = 25% ต.3 = 25% และ ต.4 = 25% ของคะแนนรวมตลอดโครงการ ส่วนงานออกแบบเลขศิลป์ของภาพนิ่ง ภาพยนตร์ วีดีโอ และโทรทัศน์ กำหนดให้น้ำหนักคะแนน ต.1 = 20% ต.2 = 20% ต.3 = 20% และ ต.4 = 40% ของคะแนนรวมตลอดโครงการ และกำหนดให้คะแนนเต็มสำหรับการตรวจแต่ละครั้งเท่ากับน้ำหนักคะแนน

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ (2535) กำหนดสิ่งที่จะพิจารณาในการตรวจศิลปนิพนธ์แต่ละครั้งไว้ ดังนี้

การตรวจครั้งที่ 1 ภาคเอกสาร พิจารณาสารบัญ/กิตติกรรมประกาศ/บทที่ 1-3 และภาคงานออกแบบ สิ่งพิมพ์พิจารณาแบบร่างหยาบ (rough sketch) ส่วนวิดีโอพิจารณาบทภาพยนตร์ (script) ทั้งเรื่อง

การตรวจครั้งที่ 2 ภาคเอกสาร พิจารณาบทที่ 4-5 และภาคงานออกแบบ สิ่งพิมพ์พิจารณาการเขียนแบบร่างเท่าของจริง (งาน pop-up ทำ mock up model) ส่วนวิดีโอพิจารณาแบบร่างก่อนถ่าย (storyboard)

การตรวจครั้งที่ 3 ภาคเอกสาร พิจารณาบทที่ 6-7 และภาคงานออกแบบ สิ่งพิมพ์พิจารณาผลงานที่เสร็จสิ้นแล้วประมาณ 25% ของผลงานทั้งหมด ส่วนวิดีโอ พิจารณาการถ่ายทำจริงประมาณ 25%

การตรวจครั้งที่ 4 ภาคเอกสาร พิจารณาเอกสารฉบับสมบูรณ์ และภาคงานออกแบบพิจารณาผลงานทั้งหมดที่เสร็จสมบูรณ์

สำหรับมหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต ใช้ระเบียบการทำศิลปนิพนธ์เหมือนกับของมหาวิทยาลัยศิลปากร (2534)

สถาบันราชภัฏสวนดุสิต (2535) กำหนดขั้นตอนการตรวจโครงการพิเศษออกแบบนิเทศศิลป์ ไว้ทั้งหมด 8 ขั้น ดังนี้

- ขั้นที่ 1 พิจารณาข้อมูลของสินค้า
- ขั้นที่ 2 พิจารณาข้อมูลการออกแบบ
- ขั้นที่ 3 พิจารณาแบบร่าง ครั้งที่ 1
- ขั้นที่ 4 พิจารณาแบบร่าง ครั้งที่ 2
- ขั้นที่ 5 พิจารณาแบบร่าง ครั้งที่ 3
- ขั้นที่ 6 พิจารณาแบบร่าง ครั้งที่ 4 และแบบร่างป้ายชื่อผลงาน
- ขั้นที่ 7 พิจารณาผลงานการออกแบบ 50% และ ป้ายชื่อผลงานขั้นปรับปรุง

ขั้นที่ 8 พิจารณาผลงานจริง และ ป้ายชื่อผลงานที่มีความสมบูรณ์พร้อมทั้ง

เอกสาร

ส่วนเกณฑ์การให้คะแนน คณะกรรมการจะเริ่มให้คะแนนตั้งแต่ในขั้นที่ 3 คือขั้น การพิจารณาแบบร่างครั้งที่ 1 โดยกำหนดให้คะแนนเต็มครั้งละ 25 คะแนน จากการ พิจารณาในหัวข้อต่อไปนี้ ข้อละ 5 คะแนน คือ

1. แนวความคิดในการออกแบบ
2. การออกแบบและการแก้ปัญหา
3. ปริมาณตามขอบข่ายโครงการที่เสนอ
4. การนำเสนอการออกแบบ
5. ข้อมูลที่รองรับการออกแบบ

สำหรับความหมายของคะแนนที่ให้มีดังนี้ 5 หมายถึง ดีมาก 4 หมายถึง ดี 3 หมายถึง ปานกลาง 2 หมายถึง พอใช้ 1 หมายถึง อ่อน และ 0 หมายถึง ตก

สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา (2535) กำหนดเกณฑ์การตรวจโครงการพิเศษออกแบบ นิเทศศิลป์ ไว้ว่าจะพิจารณาจากหัวข้อต่อไปนี้

1. แนวความคิด
2. รูปแบบและเทคนิควิธีการ
3. การนำเสนอ

ส่วนสถาบันราชภัฏพระนคร ไม่ปรากฏเอกสารเกี่ยวกับการประเมินผลโครงการ พิเศษออกแบบนิเทศศิลป์แต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม การประเมินผลศิลปนิพนธ์สาขาออกแบบนิเทศศิลป์ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเท่านั้น แต่ยังมีข้อมูลรายละเอียดในประเด็นอื่น ๆ อีก ที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะช่วยให้มองเห็นถึงสภาพการประเมินผลในแต่ละสถาบันได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และผู้วิจัยได้แสดงไว้ในภาคผนวก หน้าที่แล้ว

ข้อสังเกตประการหนึ่งจากการศึกษาเกี่ยวกับการทำศิลปนิพนธ์สาขาออกแบบนิเทศศิลป์ในสถาบันต่าง ๆ พบว่า ในสถาบันราชภัฏทั้ง 3 แห่ง จะมีการทำเฉพาะโครงการด้านการออกแบบเลขศิลป์ทางการนิพนธ์และเลขศิลป์ของสิ่งแวดลอม ทั้งนี้ เนื่องมาจากความพร้อมของนักศึกษา และความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนของสถาบันนั้น ๆ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

สมใจ สิทธิชัย (2535) ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาเกณฑ์การประเมินภาคปฏิบัติวิชาศิลปศึกษา หน่วยการเขียนภาพระบายสี ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อพัฒนาและนำเสนอเกณฑ์การประเมินภาคปฏิบัติวิชาศิลปศึกษา หน่วยการเขียนภาพระบายสี ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยมี 3 กลุ่มคือ (1) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญประกอบด้วย นักวิชาการด้านศิลปศึกษา 2 คน นักวัดและประเมินผล 2 คน ครูศิลปศึกษาระดับประถมศึกษา 2 คน (2) กลุ่มครูศิลปศึกษาระดับประถมศึกษาผู้ทดลองใช้เกณฑ์การประเมินที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น 6 คน และ (3) กลุ่มนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จากโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร 231 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบทดสอบ แบบสังเกต พฤติกรรมด้านกระบวนการในการปฏิบัติงาน และด้านลักษณะนิสัยในการปฏิบัติงาน แบบตรวจผลงาน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์ค่าสถิติแบบบรรยาย

ผลการวิจัยพบว่า เกณฑ์การประเมินภาคปฏิบัติวิชาศิลปศึกษา หน่วยการเขียนภาพระบายสี ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) มีกรอบโครงสร้างของการประเมิน 4 ด้าน ซึ่งเครื่องมือการประเมิน และน้ำหนักคะแนนของการประเมินแต่ละด้านมีดังต่อไปนี้ (1) กรอบโครงสร้างด้านความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานการเขียนภาพระบายสี เครื่องมือในการประเมินคือ แบบทดสอบด้านความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานการเขียนภาพระบายสี มีน้ำหนักคะแนนของการประเมินร้อยละ 15 (2) กรอบโครงสร้างด้านกระบวนการในการปฏิบัติงานการเขียนภาพระบายสี เครื่องมือในการประเมินคือ แบบสังเกตพฤติกรรมด้านกระบวนการในการปฏิบัติงานการเขียนภาพระบายสี มีน้ำหนักคะแนนของการประเมินร้อยละ 30 (3) กรอบโครงสร้างด้านผลงานภาพเขียนระบายสี เครื่องมือในการประเมินคือ แบบตรวจผลงานภาพเขียนระบายสี มีน้ำหนักคะแนนของการประเมินร้อยละ 35 (4) กรอบโครงสร้างด้านลักษณะนิสัยในการปฏิบัติงานการเขียนภาพระบายสี เครื่องมือในการประเมินคือ แบบสังเกตพฤติกรรมด้านลักษณะนิสัยในการปฏิบัติงานการเขียนภาพระบายสี มีน้ำหนักคะแนนของการประเมินร้อยละ 20

ไพศาล สีนลาร์ตัน (2529) ทำการวิจัยเรื่อง การนำเสนอเกณฑ์ประเมินผลการฝึกงานของนักศึกษาสาขาวิชาช่างก่อสร้าง ประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม วิทยาลัยเทคนิค สังกัดกรมอาชีวศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการฝึกงาน และนำเสนอเกณฑ์ประเมินผลการฝึกงานของนักศึกษาสาขาวิชาช่างก่อสร้าง ประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ใช้วิธีสุ่มแบบเจาะจงจำนวนทั้งสิ้น 40 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถามเพื่อหาคุณลักษณะย่อยขององค์ประกอบการฝึกงานของนักศึกษาในแต่ละด้าน ส่วนประชากรที่ใช้ในการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับรายการประเมินผลการฝึกงานของนักศึกษา และการให้น้ำหนักความสำคัญขององค์ประกอบการฝึกงาน มีจำนวนทั้งสิ้น 341 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า เกณฑ์ในการประเมินผลการฝึกงานของนักศึกษาสาขาวิชาช่างก่อสร้าง ประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม ควรประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ

ด้านความรู้ความสามารถและทักษะ ด้านปริมาณและคุณภาพของงาน และด้านบุคลิกภาพ ส่วนตัว สำหรับการให้น้ำหนักความสำคัญขององค์ประกอบการฝึกงานนั้น ด้านความรู้ความสามารถและทักษะมีค่าร้อยละ 60 ส่วนด้านปริมาณและคุณภาพของงาน กับด้านบุคลิกภาพ ส่วนตัวมีค่าร้อยละ 20 เท่ากันทั้ง 2 ด้าน การนำเกณฑ์ไปใช้ผู้วิจัยกำหนดน้ำหนักคะแนนตามผลการวิจัย โดยให้ผู้ควบคุมการฝึกงานที่สถานประกอบการแต่ละแห่งแต่งตั้งมอบหมายเป็นผู้ประเมิน

ภavana ไชยสมบูรณ์ (2533) ทำการวิจัยเรื่อง ความคาดหวังของผู้ประกอบการ และครูเกี่ยวกับคุณลักษณะนักศึกษาฝึกงาน ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขางานออกแบบพาณิชย์ศิลป์ คณะวิชาศิลปประยุกต์ ในวิทยาลัยสังกัดกรมอาชีวศึกษา กรุงเทพมหานคร วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความคาดหวังของผู้ประกอบการและครู เกี่ยวกับคุณลักษณะนักศึกษาฝึกงาน ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขางานออกแบบพาณิชย์ศิลป์ คณะวิชาศิลปประยุกต์ ในวิทยาลัยสังกัดกรมอาชีวศึกษา กรุงเทพมหานคร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ผู้ประกอบการจำนวน 78 คน และครูจำนวน 19 คน โดยศึกษาความคาดหวังของผู้ประกอบการและครู เกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนตัว และคุณลักษณะในการทำงานร่วมกับผู้อื่นของนักศึกษาฝึกงาน 7 ด้าน คือ ด้านบุคลิกภาพ ความคิด ลักษณะนิสัย มนุษยสัมพันธ์ อารมณ์ คุณธรรม และจริยธรรม ความรู้ทางวิชาชีพและทักษะ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ประกอบการและครูกำลังคาดหวังเกี่ยวกับคุณลักษณะนักศึกษาฝึกงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเฉพาะคุณลักษณะส่วนตัวของนักศึกษาฝึกงานด้านบุคลิกภาพ ลักษณะนิสัย มนุษยสัมพันธ์ และอารมณ์ ครูมีความคาดหวังสูงกว่าผู้ประกอบการ ส่วนคุณลักษณะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ครูผู้สอนมีความคาดหวังสูงกว่าผู้ประกอบการทุกกรณี

สำหรับความคาดหวังของผู้ประกอบการ ด้านคุณลักษณะส่วนตัวของนักศึกษาฝึกงาน ในข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การเป็นผู้มีกิริยากระฉับกระเฉงว่องไว การเป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การเป็นผู้มีความอดทนในการทำงาน หนักเอาเบาสุ้ง การเป็นผู้

มีน้ำใจชอบช่วยเหลือผู้อื่น การเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะ รู้จักยั้งคิด และเกี่ยวกับความรู้ทาง วิชาชั้นและทักษะคือ การเป็นผู้มีความสามารถประยุกต์ความรู้ในการทำงานได้

บรรลือ ขอรวมเดช (2534) ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการสอนศิลปะ ภาควิชาปฏิบัติ ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ กรุงเทพมหานคร วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อ ศึกษาสภาพและปัญหาการสอนศิลปะภาควิชาทัศนศิลป์ ในด้านการวางแผนการสอน สื่อ การสอน วิธีการสอน การประเมินผล และเกณฑ์ที่ใช้ในการวัดและประเมินผล นอกจากนี้ ยังศึกษาถึงปัญหาการสอนศิลปะภาควิชาปฏิบัติที่เนื่องมาจาก ผู้เรียน ผู้สอน การบริหารหลักสูตร สถานที่และวัสดุอุปกรณ์ ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ เขตกรุงเทพมหานคร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ อาจารย์สอนศิลปะภาควิชาปฏิบัติในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ เขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 60 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามชนิดเลือกตอบ แบบประเมินค่า และแบบปลายเปิด ซึ่งวิเคราะห์โดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า เกี่ยวกับการสอนศิลปะภาควิชาปฏิบัติ โดยส่วนรวมมีการปฏิบัติอยู่ใน ระดับบ้อยครั้ง เมื่อจำแนกเฉพาะด้านพบว่า การปฏิบัติด้านเกณฑ์ที่ใช้ในการวัดและประเมินผล ซึ่งได้แก่ จินตนาการและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความขยันเอาใจใส่ และการตรงต่อ เวลาในการส่งงาน มีการปฏิบัติเป็นประจำ และเมื่อนิยามเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีการ ปฏิบัติเป็นประจำที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ การให้คำแนะนำติชม แก่ไข และการวัดผลด้วยการตรวจผลงานที่มอบหมาย

ด้านปัญหาการสอนศิลปะภาควิชาปฏิบัติ โดยส่วนรวมพบว่า มีปัญหาปานกลาง เมื่อ จำแนกเฉพาะด้านพบว่า ข้อปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยรวมมากที่สุดคือ ปัญหาที่เนื่องมาจากสถานที่และ วัสดุอุปกรณ์ ซึ่งเป็นปัญหามาก เมื่อนิยามเป็นรายข้อพบว่า ข้อปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ห้องเรียนศิลปะภาควิชาปฏิบัติไม่เพียงพอกับความต้องการ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดแสดงว่า ไม่ค่อยเป็นปัญหาคือ ผู้สอนไม่ได้สอนวิชาใดวิชาหนึ่งเป็นประจำ

มาลิสยา กองสุข (2534) ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของครูศิลปะในกรุงเทพ มหานคร เกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนวิชาศิลปศึกษา ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น

พุทธศักราช 2521 วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูศิลปะในกรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนวิชาศิลปศึกษา ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ในด้านการปฏิบัติตามระเบียบการประเมินผล การสร้างแบบทดสอบ วิธีการประเมินผล การตัดสินผลการเรียน การส่งเสริมและสนับสนุนครูศิลปะในเรื่องการประเมินผลการเรียน วิชาศิลปศึกษาโดยบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถาม สัมภาษณ์ความคิดเห็นจากครูศิลปะ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนรัฐบาล ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 110 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า ครูศิลปะมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนวิชาศิลปศึกษา ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 อยู่ในระดับเห็นด้วยในทุก ๆ ด้าน ดังต่อไปนี้คือ (1) การปฏิบัติตามระเบียบการประเมินผล (2) การสร้างแบบทดสอบ (3) วิธีการประเมินผล (4) การตัดสินผลการเรียน (5) การส่งเสริมและสนับสนุนครูศิลปะในเรื่องการประเมินผลการเรียนวิชาศิลปศึกษา โดยบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ความคิดเห็นของครูศิลปะในด้านการปฏิบัติตามระเบียบการประเมินผลนั้น ได้แก่ การประเมินผลควรมีหลักเกณฑ์แน่นอน มีความยืดหยุ่นได้ในทางปฏิบัติ มีความทันสมัย สอดคล้องกับสภาพนักเรียนในยุคปัจจุบัน ส่วนด้านวิธีการประเมินผลครูศิลปะมีความคิดเห็น ว่าควรใช้วิธีการประเมินผลให้สอดคล้องกับลักษณะธรรมชาติของวิชาศิลปศึกษา ใช้วิธีการประเมินผลหลาย ๆ ด้าน ประเมินผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ ด้านการตัดสินผลการเรียน ครูศิลปะมีความคิดเห็น ว่าไม่ควรตัดสินผลการเรียนโดยให้ระดับผลการเรียน "0" หรือ "ตก" ในกรณีที่นักเรียนมีความตั้งใจปฏิบัติงานพอสมควรแล้ว ควรตัดสินด้วยความยุติธรรม มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนในการตัดสินผลการเรียนภาคปฏิบัติ และควรตัดสินผลการเรียนภาคปฏิบัติโดยคณะบุคคล

สิ่งที่ได้จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย คือ ได้ทราบว่าในการสร้างเกณฑ์การประเมินผลศิลปะภาคปฏิบัติ จำเป็นต้องกำหนดกรอบโครงสร้างของการประเมินว่าจะประเมินในด้านใดบ้าง และต้องกำหนดน้ำหนักความสำคัญของคะแนนในแต่ละด้านไว้ให้

ชัดเจน นอกจากนั้นยังได้ทราบว่า ควรมีการประเมินเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้เรียนด้วย ซึ่งในการประเมินผลศิลปะภาคปฏิบัติก็มักจะมีการประเมินในด้านนี้กันอยู่แล้ว โดยเกณฑ์ที่ใช้คือ จินตนาการและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความขยันเอาใจใส่ และการตรงต่อเวลาในการส่งงาน นอกจากนั้น ยังได้ทราบความคิดเห็นของผู้สอนศิลปะ เกี่ยวกับการประเมินผลศิลปะภาคปฏิบัติว่า ผู้สอนศิลปะมีความคิดเห็นว่า การประเมินผลควรมีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนแต่ยืดหยุ่นได้ในทางปฏิบัติ มีความทันสมัยสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน โดยใช้วิธีการประเมินผลให้สอดคล้องกับลักษณะธรรมชาติของวิชา ใช้วิธีการประเมินผลหลาย ๆ ด้าน การตัดสินควรทำด้วยความยุติธรรม โดยพิจารณาความตั้งใจในการปฏิบัติงานประกอบด้วย ควรมีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนในการตัดสิน และควรตัดสินผลการเรียนภาคปฏิบัติโดยคณะบุคคล

งานวิจัยต่างประเทศ

โรจนา จุลเกษม (Rochana Junkasem, 1984) ทำการวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินเชิงคุณภาพในโปรแกรมการปฏิบัติงานวิจิตรศิลป์ วัตถุประสงค์ในการวิจัย เพื่อประยุกต์ใช้วิธีการประเมินในลักษณะของการใช้ผู้เชี่ยวชาญ/รูปแบบการวิจารณ์ของการประเมินผลโปรแกรมการปฏิบัติงานวิจิตรศิลป์ ซึ่งประกอบด้วย การปฏิบัติงานเซรามิกส์ การปฏิบัติงานปั้น และการปฏิบัติงานช่างเหล็ก-โลหะ การสำรวจถูกออกแบบขึ้นเพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับ 1) การประเมินเชิงคุณภาพมีหน้าตาอย่างไรในโปรแกรมการปฏิบัติงานวิจิตรศิลป์ 2) ลักษณะสำคัญของการปฏิบัติงานวิจิตรศิลป์ ตามที่กำหนดโดยรูปแบบการประเมินเชิงคุณภาพเป็นอย่างไร และ 3) มีข้อจำกัดบางอย่าง ในการประยุกต์ใช้รูปแบบโปรแกรมการปฏิบัติงานวิจิตรศิลป์หรือไม่

ระเบียบวิธี 1) เกี่ยวกับแหล่งของข้อมูล วิธี การประเมินเชิงคุณภาพทำให้รู้ว่า ข้อมูลในการประเมินได้มาจากการสำรวจของผู้ประเมิน โดยอาศัยประสบการณ์และการแปล 2) ผู้ประเมิน อาจเป็นผู้เรียนศิลปะ ผู้สอนศิลปะ หรือผู้ชมที่เคยศึกษาการวิจารณ์งาน 3) วิธีการประเมิน ทำได้หลายวิธี ได้แก่ 3.1 การเข้าร่วมในโปรแกรมการปฏิบัติงานวิจิตรศิลป์ 3.2 สังเกตการอธิบายคุณภาพ ความสำคัญ และความหมายของการปฏิบัติงานวิจิตรศิลป์ 3.3 สัมภาษณ์ผู้เรียนศิลปะ และผู้สอนศิลปะ 3.4 ประเมินการให้คำแนะนำและการนำไปปรับปรุง 3.5 เน้นการสำรวจและการแปล

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ลักษณะการใช้ผู้เชี่ยวชาญ /รูปแบบการวิจารณ์ เสนอ ประสพการณ์ลักษณะเฉพาะในการจัดปฏิบัติงานวิจิตรศิลป์ การวิจารณ์มีข้อจำกัดเกี่ยวกับการ อ้างอิงคุณภาพของสภาพตามความเป็นจริง ตีเพียงพอเท่ากับการแปลและการประเมิน หน้าที่ ของรูปแบบนี้ในโปรแกรมการปฏิบัติงานวิจิตรศิลป์ คือ ผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้เชี่ยวชาญ ที่คอย สังเกตและตัดสินจากประสพการณ์ของพวกเขา การวิจารณ์จะทำอย่างเปิดเผย และจะ สังเกตผลงานของผู้เรียนด้วยว่าเป็นอย่างไร มีข้อจำกัดบางอย่างในการประยุกต์ใช้รูปแบบ โปรแกรมการปฏิบัติงานวิจิตรศิลป์นี้ เช่น ข้อจำกัดเรื่องเวลา การขาดแนวทางสำหรับผู้ ประเมิน อย่างไรก็ตาม คำอธิบายหลักสูตร คุณภาพของการสอน และการประเมินผลงาน ของผู้เรียน เป็นสิ่งสำคัญของโปรแกรมการปฏิบัติงานวิจิตรศิลป์

คอปเปียน (Kauppinen, 1980) ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบสำหรับการประเมิน ผลการศึกษา : การวัดและประเมินผลวัตถุประสงค์ของโครงการศิลปะพื้นฐาน ใน The Finnish Comprehensive School System วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษา ประโยชน์ของ The Finnish Comprehensive School System ในการวางแผนและ ทำให้วัตถุประสงค์ของศิลปะพื้นฐานบรรลุผล โดยตั้งอยู่ในข้อมูลที่เป็นไปได้ เพื่อความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของการศึกษา วิธีการประเมินรูปแบบสำหรับโครงสร้างเชิงปฏิบัติการของ การประเมินผลการศึกษาและพัฒนาการของการวัด รูปแบบประกอบด้วยวิธีการ 9 ชั้น ได้แก่ 1) สังคม 2) รัฐบาล 3) การจัดการระดับชาติ 4) หลักสูตร 5) การจัดการระดับ ท้องถิ่น 6) สื่อการเรียนรู้ 7) ผู้เรียน 8) ผลลัพธ์ทางการศึกษา และ 9) ระบบภายนอก รูปแบบแสดงถึงผลกระทบและความต่อเนื่องของกระบวนการประเมิน ซึ่งจะสามารถ ทำนายถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการศึกษาได้

รูปแบบสำหรับโครงสร้างเชิงปฏิบัติการ ของการวัดและประเมินผลวัตถุประสงค์ ถูกประยุกต์ใช้ในการประเมินการวางแผน และการทำให้วัตถุประสงค์ของศิลปะพื้นฐานบรรลุ ผลภายใน The Finnish Comprehensive School System ซึ่งวัตถุประสงค์ศิลปะ พื้นฐาน ได้อธิบายความสัมพันธ์ในการทำนายเพื่อความสำเร็จของการศึกษา อันดับแรก คือ ความสัมพันธ์หรือความเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ประเภทอื่น ๆ เช่น เป้าหมาย จุดประสงค์ และวัตถุประสงค์ทั่วไป อันดับที่สองคือ วัตถุประสงค์ของศิลปะพื้นฐาน ทดสอบความสัมพันธ์

เกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก ความคิดสร้างสรรค์ในการศึกษาศิลปะ และอิทธิพลของวัฒนธรรม
สิ่งแวดล้อม

ผลการวิจัยยืนยันสมมติฐานที่ว่า จากจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ผู้เรียนจะสามารถบรรลุ
ผลเมื่อเสร็จสิ้นหรือผ่านการเรียนศิลปะแล้ว ซึ่งโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในระดับสูง
จะเป็นโรงเรียนที่ครูศิลปะได้รับประโยชน์จาก โครงการการให้การศึกษาแก่ครูประจำการ
ซึ่งจัดโดยคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ดังนั้น ครูเหล่านี้จะคุ้นเคยกับหลักสูตรการศึกษา
ศิลปะรวบยอด และวัตถุประสงค์ศิลปะพื้นฐาน ครูศิลปะแสดงทัศนคติที่ดีต่อการนำหลักสูตรและ
วัตถุประสงค์มาใช้ ซึ่งการสอนของครูมีการวางแผนที่ดี และสอดคล้องต่อวัตถุประสงค์ของ
หลักสูตรนี้ และยังได้เสนอแนะว่า ควรนำรูปแบบนี้ไปใช้ในการประเมินโครงการอื่น ๆ ด้วย

โควอลสกี (Kowalski, 1983) ได้ทำการพัฒนาเกณฑ์การจัดตั้งโปรแกรมทักษะ
การสื่อสารเบื้องต้นในโรงเรียนระดับประถมศึกษา โดยศึกษาวรรณคดีที่เกี่ยวข้อง รวมทั้ง
ข้อเสนอแนะต่าง ๆ จากผู้มีประสบการณ์ด้านการสื่อสาร นักจิตวิทยา และนักพัฒนาหลักสูตร
เกี่ยวกับการสื่อสารเบื้องต้น ผลการพัฒนาเกณฑ์ ได้เกณฑ์สำหรับตัดสินใจเกี่ยวกับการจัด
ตั้งโปรแกรมทักษะการสื่อสารเบื้องต้น 14 เกณฑ์ เสนอต่อคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญด้าน
การสื่อสารให้เห็น เพื่อตัดสินความสำคัญ ความชัดเจน และความเป็นไปได้ของเกณฑ์
ที่พัฒนา ผลการตัดสินของผู้เชี่ยวชาญพบว่า เกณฑ์ทั้งหมดมีความสำคัญ สำหรับความเป็นไปได้
ของเกณฑ์ได้ทำการปรับปรุงตามข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ

การศึกษางานวิจัยต่างประเทศทำให้ทราบเกี่ยวกับ วิธีการประเมินเชิงคุณภาพ
สำหรับการปฏิบัติงานศิลปะว่า ผู้สอนหรือผู้ประเมินจะมีบทบาทเป็นผู้เชี่ยวชาญทำหน้าที่สังเกต
ผลงานของผู้เรียน วิเคราะห์งาน และตัดสินโดยอาศัยประสบการณ์ของผู้ประเมิน นอกจากนั้น
ยังได้ทราบว่า ในการประเมินผลการเรียนศิลปะควรมีการตั้งจุดมุ่งหมายเอาไว้ให้ชัดเจน
เพื่อจะได้ทราบว่าผู้เรียนสามารถบรรลุผลได้หรือไม่ และในการพัฒนาเกณฑ์การประเมิน
จำเป็นต้องมีผู้เชี่ยวชาญในด้านนั้น ๆ เป็นผู้ตรวจสอบเกี่ยวกับความสำคัญ ความชัดเจน และ
ความเป็นไปได้ของเกณฑ์ที่พัฒนาขึ้นมาด้วย

สรุปผลจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ พบว่า
ยังไม่มีเคยมีผู้สนใจศึกษาตัวแปรเกี่ยวกับการประเมินผล หรือการเรียนการสอนในสาขาวิชา
ออกแบบนิเทศศิลป์ ระดับปริญญาตรีเลย นอกจากนี้ ยังไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดเคยศึกษาตัวแปร
เกี่ยวกับศิลปนิพนธ์ในสาขาวิชาออกแบบนิเทศศิลป์หรือศิลปนิพนธ์ในสาขาวิชาอื่นเช่นกัน ผู้วิจัย
จึงได้ทำการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับการประเมินผลศิลปะภาคปฏิบัติ โดยเฉพาะการพัฒนา
เกณฑ์การประเมิน เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัยต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย